

บทที่ ๓

ธรรมเนียมบูรณาการต่อการสร้างนวัตกรรมการสื่อสารแนวพุทธ เพื่อการพัฒนาเกษตรกรสู่เศรษฐกิจพอเพียง

๓.๑ ธรรมเนียมกับพุทธเศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนาเกษตรกรสู่เศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยนี้กำหนดการวิเคราะห์และอ้างอิงรูปธรรมการพัฒนาเกษตรกรแนวพุทธ หรือพุทธเศรษฐศาสตร์จาก พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ในเรื่องกุกกุณฑสูตรและนวัตกรรมกระบวนการพัฒนาเกษตรกรตามแนวพุทธจากเรื่องการทำนาตามแบบของพระพุทธเจ้า โดยพระธรรมโกศาจารย์ เป็นต้นแบบศึกษา ทั้งนี้ จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ ๑ ซึ่งเป็นเหตุผลเชื่อมโยงข้อมูลกระบวนการพัฒนาเกษตรกรตามแนวพุทธเพื่อความยั่งยืน สำหรับตอบคำถามในสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ของแนวทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ซึ่งเน้นเฉพาะเรื่องวัตถุนั้น ให้ครบบริบูรณ์ในการเป็นเกษตรกรที่ทำนาตามแบบของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน และประยุกต์เชิงเปรียบเทียบกับโครงการศึกษาวิจัยครั้งนี้ หรือเสนอแนะสำหรับงานกิจกรรมที่จะปฏิบัติในอนาคต

เริ่มจาก การสร้างศรัทธาในการเป็นเกษตรกร มีความเชื่อความเข้าใจในการทำงาน มีความเพียรหรือตะปบเป็นฐานการประพฤติกระทำ มีสติระลึกละสิ่งที่จะต้องทำโดยผ่านการพิจารณาอย่างแตกฉาน ด้วยความรู้ที่ทันยุคสมัยในปัจจัยต่างๆที่เป็นส่วนประกอบของการเกษตร ทั้งเมล็ดพันธุ์ ดิน หรือปริมาณน้ำที่เหมาะสม มีหิริคือ ความละอายต่อบาปคอยควบคุมจิตใจเพื่อเสาะหาความรู้ ปัญญาแท้จริงซึ่งนำพาไปสู่ความสำเร็จประโยชน์ได้จริง

ดังนั้น จากทฤษฎีการผลิต^๑ (Production Theory) คำว่าการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง การสร้างสรรค์สิ่งหนึ่งสิ่งใดออกมาหรือทำให้เกิดใหม่ ซึ่งเป็นคำนิยามที่ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงแห่งธรรมชาติ แท้จริง การผลิต หมายถึง การแปรสภาพสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกสิ่งหนึ่ง จากแรงงานหรือวัตถุดิบไปเป็นอีกอย่างหนึ่ง สิ่งที่ถูกแปรสภาพ คือ ปัจจัยการผลิต เมื่อผ่านกระบวนการแปรสภาพแล้วเรียกว่า

^๑ สถาบันไทยพัฒน์, เศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินธุรกิจ, (กรุงเทพมหานคร: บมจ. โทเทิล แอ็คเซ็ส คอมมูนิเคชั่น, ๒๕๕๔), หน้า ๘๕.

ผลผลิต เป็นทั้งสินค้าและบริการ ดังนั้น ในกระบวนการผลิตมักจะมีการทำลายอยู่ด้วยเสมอ กระบวนการผลิต จึงต้องคำนึงถึงประสิทธิภาพการผลิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรที่ใช้ในการผลิต และ ผลผลิตที่ได้จากกระบวนการผลิตไม่ให้เกิดผลกระทบเช่นนี้ หลีกเลียง หรือมีการชดเชย ซึ่งเป็นการตระหนักด้วยพุทธเศรษฐศาสตร์ที่คำนึงถึงมิติของจิต และทรัพยากรมนุษย์มากกว่ากำไรทางเศรษฐศาสตร์ จึงจะสร้างคุณภาพชีวิตขึ้นมาได้ครอบคลุมมากกว่าในปัจจัยการผลิตที่เป็นในมุมของความรู้หรือการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับหลักของธรรมชาติ ศรัทธาจากเกษตรกรในการผลิตที่มีประสิทธิภาพจึงจะเกิดขึ้นได้อย่างสมดุลแท้จริง

นอกจากนั้น ทั้งเกษตรกรและผู้บริโภค ควรดำรงชีพอย่างมีสติสัมปชัญญะ คือ รู้ตัวสำรวมระวัง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ชาวบ้านต้องเลี้ยงปากท้อง หลักการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนจะต้องแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจให้ประชาชนอยู่ดีกินดีก่อน โดยเฉพาะเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่และเป็นรากฐานของประเทศ ภาครัฐต้องดูแลครอบคลุมทั้งเรื่องเมล็ดพันธุ์และความรู้ในการผลิตพร้อมการวางแผนการตลาด และการขายที่เหมาะสม เพื่อส่งต่อสินค้าและบริการแก่ลูกค้าให้มีความพอใจ ต่อจากนั้น **ทฤษฎีการบริโภค (Consumer Theory)**^๒ ทางเศรษฐศาสตร์จะมีผู้บริโภคในทุกขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันเป็นลูกโซ่ จะไม่มีความหมายเหมือนการตลาดที่มุ่งยอดขายจากลูกค้าเป็นหลัก (Customer is the King) แต่จะหมายถึงการตัดสินใจบริโภคอย่างมีเหตุผลเพื่อความพอใจสูงสุดมีความเป็นอิสระต่อกันเท่าที่ตนเองพอใจ แต่จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา ก็ยังมีความล้มเหลวของตลาด (Market Failure) เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งที่มาจากการออกกฎหมาย ระบบกรรมสิทธิ์หรือระเบียบใน แต่ละภาคของผู้ดูแลและมีอำนาจควบคุม เพื่อยังประโยชน์สูงสุดแก่กลุ่มของตนเท่านั้น เกิดขึ้นทั้งในธุรกิจขนาดใหญ่ หรือขนาดใดก็ตาม

แม้กระทั่ง การสื่อสาร การปลุกฝังค่านิยม การทุจริตคอร์รัปชัน การโฆษณาเพื่อก่อให้เกิดกระแสการบริโภค แต่ทั้งหมดขาดซึ่งคุณธรรม สัมมาทิฐิ ไม่หาสาเหตุแท้จริงให้พบก่อนจึงดำเนินการ ปัญหาต่อเนื่องไม่สมดุลและความล้มเหลวจึงอาจเกิดขึ้นตามมา ซึ่งแม้ระบบจะดี แต่คนไม่ดี ก็เป็นปัญหาได้อีกเช่นกัน ดังกรณีวิกฤตการณ์ทางการเงินในสหรัฐอเมริกา^๓ ที่กระทบทั้ง ธุรกิจบ้านพักอาศัย (อสังหาริมทรัพย์) ภาคอุตสาหกรรม ตลาดเงิน ตลาดทุน และลุกลามไปทั่วโลกส่งผลกระทบถึงปัจจุบัน (๒๕๕๖) การแก่งแย่งในการบริโภค ไม่ได้เดินไปตามคุณค่าซึ่งคิดได้ด้วยเหตุผลหรือความพอใจที่

^๒ ดร.ประเจิด สินทรัพย์, เศรษฐศาสตร์มหภาค ทฤษฎีและนโยบาย เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๒๑๕-๒๒๔.

^๓ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, วิกฤตเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา (๒๕๕๐ – ๒๕๕๒), [ออนไลน์] แหล่งข้อมูล: <http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom6/04-01.html>[๑๓ เม.ย.๒๕๕๗].

ผู้บริโภคได้รับจากสินค้าหรือบริการบนรากฐานของทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility Theory)^๔ แต่กระทำไปเพราะความอยากได้ อยากมี มาแทนความเมตตา น้ำใจโอบอ้อมอารีแบ่งปันที่มีอยู่เพียงในอดีต ซึ่งกระบวนการคิดและระเบียบวิธีปฏิบัติทางเศรษฐศาสตร์ไม่ได้กล่าวถึงประเด็นเหล่านี้

ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและรุนแรง แต่ยังไม่ลดความต้องการทั้งปวงให้เกิดผลที่พร้อมไปกับการพัฒนาจิตวิญญาณควบคู่กัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าไม่ตระหนักถึงการเสียสมดุลอยู่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่ปัญหาการพัฒนาที่ไม่สมดุลอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถหาจุดดุลยภาพในทางเศรษฐศาสตร์ที่เชื่อมโยงตามทฤษฎีได้ จึงเป็นความลึกซึ้งที่ต้องประยุกต์และนำมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อเดินหน้าไปอย่างสมดุลกับการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของโลก ให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปตามปัจจัยของกฎแห่งธรรมชาติ

๓.๒ การสื่อสารแนวพุทธเพื่อการพัฒนาเกษตรกรสู่เศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งนี้การสอนพร้อมการสื่อสารหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อใช้ในงานปกครองหรือการบริหารเศรษฐกิจ และสังคมในแนวพุทธ^๕ โดยสรุปจากพระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าในรูปแบบการสอน ที่ทำให้เกิดศรัทธาและส่งผลต่อการปฏิบัตินั้น เมื่อนำมาปรับใช้ในโครงการวิจัยจะประกอบไปด้วย

๑. ต้องสอนสิ่งที่จริง และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
๒. มีความรู้ และเข้าใจสิ่งที่สอนอย่างถ่องแท้สมบูรณ์
๓. สอนด้วยเมตตา มุ่งประโยชน์แก่ผู้รับคำสอนเป็นที่ตั้งไม่หวังผลตอบแทน
๔. ทำได้จริงอย่างที่สอน เป็นตัวอย่างที่ดี
๕. มีบุคลิกภาพโน้มน้าวจิตใจให้เข้าใจสัจจธรรมและพึงพอใจได้ความสุข

^๔ ดร.พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “การใช้การสร้างความซื่อสัตย์เพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๙-๘๔.

^๕ พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ พุทธธรรม, ๒๕๓๐), หน้า ๘-๕๘.

๖. มีหลักการสอนและวิธีสอนเป็นระบบ

สำหรับการแสดงธรรมให้คนอื่นฟัง ฟังตั้งธรรม ๕ ประการ ประกอบไปด้วยดังนี้

๑. ชี้แจงไปตามลำดับ

๒. ชี้แจงยกเหตุผลให้เข้าใจ

๓. อาศัยความเมตตา

๔. ไม่แสดงด้วยเหินแก่อำภิส

๕. ไม่กระทบตนและผู้อื่น

จากพระคุณสมบัติของพระพุทธเจ้าในการสอน ส่งผลทำให้พระองค์ สามารถแสดงธรรมได้ แม้ในที่ที่นักปราชญ์ท่านอื่น ได้มีคำสอนซึ่งต่างกันและเผยแพร่คำสอนในพื้นที่นั้นมาก่อน พระองค์ สามารถนำเสนอความรู้ และเผยแพร่ได้อย่างต่อเนื่อง โดยทรงจัดระบบคำสอนและความเชื่อถือใหม่ ให้แก่สังคมอย่างเป็นที่ยอมรับ ด้วยขอบเขตที่กว้างและปรากฏผลเป็นที่ประจักษ์ถึงการสืบทอดธรรม มาได้เกิน ๒,๖๐๐ ปี

ปรัชญาพื้นฐานจากคำสอนในเรื่องการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขคือ ชีวิตที่กล้ารับรู้ต่อปัญหาทุกอย่าง ตั้งทัศนคติที่ถูกต้องต่อปัญหาเหล่านั้น และจัดการแก้ไขด้วยวิธีที่ถูกต้อง โดยเข้าใจได้ถึง ความทุกข์ว่า เกิดจากตัณหา คือ ความอยาก ความต้องการ ความเห็นแก่ตัว เกิดความขัดข้อง ขัดแย้ง และความทุกข์ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น ตามระดับของตัณหา ซึ่งเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ มองไม่เห็นสิ่งทั้งหลาย ตามที่เป็น มีทัศนคติต่อสิ่งทั้งหลายไม่ถูกต้อง คือ อวิชชา จึงต้องกำจัดอวิชชา สร้างวิชชาให้เกิดขึ้น

ดังนั้น ความสำคัญของการศึกษา คือ ช่วยให้นักกลเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง มีความสามารถ จัดการปัญหาได้ด้วยการพัฒนาปัญญา โดยผู้สอนตั้งใจช่วยเหลือ พยายามสรรหาอุปมา กถาวิธี และ อุปกรณ์ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจปัญญอย่างได้ผลที่สุดอย่างเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมและเป็นผู้ลงมือกระทำให้มาก ด้วยอิสระในการใช้ความคิดและซักถามโต้ตอบสืบเสาะค้นหาความรู้ที่เป็นจริง ต่างๆ จึงจะสร้างปัญญาขึ้นภายในตัวผู้เรียน จากผู้สอนที่เป็นกัลยาณมิตรผ่านสื่อและวิธีการสอนอัน หลากหลาย ทั้งนี้ความรู้แยกออกเป็นสองประเภทประกอบไปด้วย

๑. สุตะ ความรู้จากการรับฟัง เล่าเรียน รับถ่ายทอดจากผู้อื่นหรือแหล่งของข้อมูล

๒. ปัญญา ความรู้ที่เกิดจากความเข้าใจสภาวะ รู้คิด เลือกรู้กิจวินิจัย และรู้ที่จะจัดการ

สำหรับวิธีการสอนของพระองค์ แบ่งเป็นสองประเภทเช่นกัน คือ

๑. สอนข้อเท็จจริง เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เข้าใจตามที่สอนให้เกิดพหุสัจจะ

๒. สอนด้วยคุณค่าในความประพฤติปฏิบัติ โดยเฉพาะวิชาศีลธรรม จริยธรรม การสอนจะได้ผลดี นอกจากความเข้าใจแล้ว จะต้องให้มองเห็นคุณค่า ความสำคัญ ศรัทธาที่จะนำไปปฏิบัติด้วย^๖

๓.๓ ธรรมะกับเทคนิคการสอนและการสื่อสารของพระพุทธเจ้า

ได้ระบุถึงคุณสมบัติของผู้สอน โดยแยกเป็น ๒ ส่วน

๑. คุณสมบัติที่ปรากฏออกมาภายนอกบุคลิกภาพ ให้น่าเลื่อมใส มีความเหมาะสมของร่างกายสะอาด แต่งกาย น้ำเสียง มารยาท

๒. คุณสมบัติภายในคือคุณธรรม (พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระกรุณาคุณ)

๒.๑ พระปัญญาคุณ การมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาและขอบเขตของกฎเกณฑ์อย่างชัดเจน เข้าใจในพฤติกรรมต่างๆของมนุษย์เป็นอย่างดี รู้วิธีการและกลวิธีปฏิบัติที่จะเข้าสู่เป้าหมายที่ต้องการ^๗ มีความรู้ในสรีรวิทยาจิตวิทยาและวิทยาศาสตร์ รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยธรรมชาติ ระดับสติปัญญา ความสามารถ พัฒนาการ รู้ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคหรือส่งเสริม รวมถึงประวัติ พฤติกรรมของผู้เรียน เพื่อรู้แจ่มแจ้งในผลสัมฤทธิ์ที่เป็นจุดหมาย ซึ่งทั้งหมดจะส่งผลถึงปัญญาแตกฉานในการคิด เชื่อมโยง มองเห็นผลต่างๆ จากเหตุ และแสดงให้คนอื่นเข้าใจได้ สร้างความคิดและเหตุผลขึ้นใหม่ได้

๒.๒ พระวิสุทธิคุณ พระองค์ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์ พ้นจากอาสวกิเลสทั้งปวง เป็นตัวอย่างที่ดีและทรงสอนผู้อื่นด้วยหวังประโยชน์แก่เขาอย่างเดียว พระธรรมเป็นสันติภูมิ^๘ เป็น อากาลิกะ โอปนียะ วิญญูชนรู้ประจักษ์จำเพาะตน เข้าใจชัดแล้วให้ปฏิบัติอย่างนั้น

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

๒.๓ พระกรุณาคุณ พระองค์เสด็จออกประกาศพระศาสนา เป็นประโยชน์แก่ชาวโลก อย่างแท้จริง ไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ตัดได้ทั้งความพอใจและไม่พอใจในผู้เรียน มีอุเบกขาพร้อม สติสัมปชัญญะ^๘

หลักทั่วไปของผู้ทำการสอนในส่วนเนื้อหาซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ คือ พระองค์จะสอน สิ่งที่ย่าย ฐเห็นเข้าใจอยู่แล้วพัฒนาไปหาสิ่งที่เข้าใจยากตามลำดับ สอนด้วยของจริง ได้ดู เห็น ฟัง ตรง ประเด็น มีเหตุผลรองรับเท่าที่จำเป็นต้องรู้ ไม่สอนในสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ไม่ช่วยทำให้เกิดความรู้ ถูกต้องไปสู่นิพพาน ทรงสอนแบบ กาลวาที สังขวาที ภูตวาที อัถวาที ธรรมวาที วินยวาที

สำหรับผู้เรียน พระองค์สอนและปรับวิธีให้เหมาะตามความแตกต่าง สำหรับให้ผู้เรียนลงมือ ทำ การแสดงบทบาทร่วมกันแสวงหาความจริง เกิดปัญญาโดยเสรีในความพร้อมระหว่างบุคคล ๔ ประเภท

๑. อุคฆฏิตัญญู บัณฑิตน้ำรู้เข้าใจได้จับพจน์เพียงกล่าวถึงหัวข้อ

๒. วิปจิตัญญู บัณฑิตน้ำรู้เข้าใจได้เมื่ออธิบายความ

๓. ไนยะ บัณฑิตน้ำ จะบานในวันต่อไป เป็นบุคคลค่อยแนะนำให้เข้าใจได้ต่อไป

๔. ปทปรมะ บัณฑิตน้ำ อับปัญญา ไม่สามารถบรรลุเข้าใจในชาตินี้

รูปแบบการสอน การเริ่มต้นที่ดีจะมีผลต่อความสำเร็จ สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอด โปร่ง ให้เกียรติผู้เรียน สุภาพ มุ่งเนื้อหาที่ต้องคิดพิจารณาด้วยตนเองและเห็นกับตา (สัมผัสสนทนา) ยอมรับ และนำไปปฏิบัติ (สมาทปนา) ปลุกให้มีอุตสาหะ (สมุตเตชนา) และมองเห็นประโยชน์จากการปฏิบัติ (สัมปหังสนา) โดยรูปแบบการสอนประกอบไปด้วย แบบสาธิตสาธิต สนทนา แบบบรรยาย ในการประชุม ธรรมประจำวัน แบบวางกฎข้อบังคับ และแบบตอบปัญหา มี ๔ แบบอย่าง^๙

๑. เอกังสพยากรณีปัญหา ปัญหาที่ฟังตอบตรงไปตรงมา

๒. ปฏิปุจฉาพยากรณีปัญหา ปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้

๓. วิทักขพยากรณีปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘-๒๘.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔-๓๖.

๔. ฐปณิยาปัญหา ปัญหาที่พึงยับยั้ง นอกเรื่อง ไร้ประโยชน์^{๙๐}

เหตุแห่งการถามปัญหา เพราะความไม่เข้าใจ ถามเพราะความอยากได้ ต้องการอวดเด่น หรือประสงค์จะรู้โดยให้ผู้สอนแก้ให้ในสิ่งที่ถูกต้อง ควรใช้กลวิธีและอุบายประกอบการสอน ยกตัวอย่าง ประกอบคำอธิบาย และการเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา ซึ่งมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่เป็นามธรรม การใช้ อุปกรณ์การสอน การทำเป็นตัวอย่าง การเล่นเกม เล่นคำ อธิบายเลือกคน การปฏิบัติเป็นรายบุคคล รู้จัก จังหวะและโอกาส ตลอดจนความยืดหยุ่นในการใช้ วิธีการลงโทษและให้รางวัล รวมถึงกลวิธีแก้ปัญหา เฉพาะหน้า

ดังนั้น พุทธเศรษฐศาสตร์จึงควรจะนำมาเป็นกรอบของการเรียนรู้และกำหนดยุทธศาสตร์การ พัฒนาชีวิตรวมถึง นโยบายการพัฒนาประเทศ เป็นการตอบสนองที่ไม่ทิ้งประโยชน์ส่วนตนและเกิดผล สมดุลแก่สังคม เมื่อจะทำให้เกษตรกรได้รับการพัฒนา รายได้สูงขึ้น ปลอดภัย ส่วนข้าราชการที่ทำงาน ควรจะได้รับผลตอบแทนในการปฏิบัติงานสมกับความพยายามหรือได้รับเกียรติยศความก้าวหน้าของ ตำแหน่งหรือการยอมรับจากสังคมเป็นอย่างสูง ทำให้ทฤษฎีการกระจายผลผลิต (Distribution Theory) ในเศรษฐศาสตร์กระแสหลักนั้น จะสามารถทำงานในการจัดสรรการผลิตเพื่อการบริโภคที่สมดุลได้ดีกว่า โดยประยุกต์พุทธเศรษฐศาสตร์ด้วยธรรม มัชฌิมาปฎิปปทา นั่นคือความพอดีที่ไม่ใช่วัตถุนิยม (Materialism) ทุนนิยม (Capitalism) หรือจิตนิยม (Spiritualism) แต่ประสานจิตนิยมและวัตถุนิยมเข้าหา กัน

ดังนั้น ถ้าทำให้ส่วนรวมสุขสบายแล้วได้ผลงานดีมีความสุข ผู้บริหารต้องการได้รับความคุ้มค่า มากกว่าคุ้มทุน ส่งเสริมการพึ่งตนเองแบบพออยู่พอกิน ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต กตัญญู มีความสุข สนุก จากการทำงาน มีความ پاکเพียร รู้รักสามัคคี อดทน มุ่งมั่น ยึดธรรมะและความถูกต้อง ภายใต้หลักการ ปกครองขององค์กรธรรม ทศพิธราชธรรม^{๙๑} ได้แก่

๑. ทาน การให้

๒. ศีล ความประพฤติดีงาม

๓. ปริจาคะ การบริจาค

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔-๔๕.

^{๙๑} บ.อ.ป.อ.(ไทย) ๑/๔๑๒-๓/๓๒๒.

๔. อาชวชะ ความซื่อตรง

๕. มัททวะ ความอ่อนโยน

๖. ตปะ ตักกิลสตัณหา

๗. อักโกธะ ความไม่โกรธ

๘. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน

๙. ขันติ ความอดทน

๑๐. อวิโรธนะ ไม่กลาดในธรรม

กระบวนการต่อไป นำหลักการข้างต้นมารวมกันเพื่อประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาเกษตรกร และ เปรียบเทียบกับภาพรวมสรุปจากการศึกษารูปแบบการทำนาของพระพุทธรเจ้า ในบท ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีหลักสำคัญของกระบวนการพัฒนาเกษตรกรตาม แนวพุทธให้สมบูรณ์ ด้วยเหตุผลรากฐาน ๒ ประเด็น คือ

๑. พัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศ ด้วยการแจกพันธุ์พืชแก่เกษตรกรที่อุตสาหกรรม วิริยะ ส่งเสริมการค้าที่ทันสมัยและเงินทุนตั้งต้นที่เพียงพอ ควบคู่กับส่งเสริมข้าราชการที่ดี ขยัน ซื่อสัตย์ ด้วยการสร้างผลงานแก่เจ้าหน้าที่เพื่อความก้าวหน้า เงินเดือน และสวัสดิการที่เหมาะสม และ

๒. พัฒนาคคนในประเทศให้มีความรู้ สร้างให้เป็นคนเก่ง คนดี มีคุณธรรมจากการให้ทานเป็นประจำ ตั้งมั่นอยู่ในศีล มีสติและส่งเสริมการเจริญภาวนา

ท้ายสุด จะได้หลักสำคัญของเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ ซึ่งนำมาวิเคราะห์สร้างเป็น กระบวนการพัฒนาเกษตรกรตามแนวพุทธที่ยั่งยืน ดังที่พระสุตตระบุ ด้วยวิธีทำงานแบบร่วมแรงร่วมใจ และในระบบการบริหารระดับรัฐจนถึงระดับแยกย่อยโครงการ โดยได้แบ่งผู้นำออกเป็น ๔ จำพวก ซึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับยุคปัจจุบันนั้นจะประกอบไปด้วย

๑. ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือ นายกเทศมนตรี ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่และความ รับผิดชอบ โดยสามารถแยกย่อยลงได้หลายระดับตามความเหมาะสม

๒. ข้าราชการทั้งฝ่ายพลเรือน ทหารตำรวจ

๓. นักวิชาการ ผู้นำศาสนา ครู อาจารย์ ปราชญ์ชาวบ้าน

๔. พ่อค้า ประชาชนทั่วไป ที่มีใจ มีส่วนร่วมในการพัฒนา

ผลการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาคนภายในประเทศนั้น จะเกิดผลลัพธ์ คือ ความ
ขยัน ความสามัคคีในหมู่คณะ ไม่มีความขัดแย้งในแต่ละระดับของสังคม การลดลงของอาชญากร มีความ
เอื้ออารี ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยภาครัฐมีรายได้ที่เก็บจากภาษีอากรได้สูงขึ้น ส่งผลทำให้
การพัฒนาเดินหน้าสู่สังคมสงบและเป็นสุขอย่างยั่งยืน

๓.๔ ธรรมชาติของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเกษตรกรรมตามแนวพุทธ

การเชื่อมโยงงานวิจัยจากหัวข้อพุทธเศรษฐศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์หา กระบวนการพัฒนา
เกษตรกรรมตามแนวพุทธ จากการทำตามแบบพระพุทธเจ้าและกฎทันทสูตร ให้เข้ากับความเป็นอย่างของ
ชีวิตปัจจุบันที่สอดคล้องและเสริมประสิทธิภาพได้อย่างรวดเร็วจากเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือผู้การ
พัฒนาที่ยั่งยืนนั้น โดยนำพุทธเศรษฐศาสตร์มาวิเคราะห์โครงการเพื่อศึกษาถึงการก่อให้เกิดการ
สังเคราะห์และเดินหน้าเข้าสู่กระบวนการพัฒนาตนเอง พร้อมมอบส่งผลให้กับคนรอบข้างในแต่ละระดับ
ด้วยความเกื้อกูล ตลอดจนเพิ่มประโยชน์แก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคมอย่างเหมาะสมที่สุดตามข้อจำกัดหรือ
ลักษณะงานที่ได้วางนโยบายหรือแผนงานไว้ โดยสามารถพิจารณาและวิเคราะห์ได้ดังนี้

โทรศัพท์มือถือเป็นอุปกรณ์ของใช้ซึ่งไม่มีชีวิต ดังนั้น จะเป็นความพอดีที่ไม่ใช่วัตถุนิยม
(Materialism) ทุนนิยม (Capitalism) หรือ จิตนิยม (Spiritualism) อย่างสุดทาง ก็ด้วยการประสานจิตนิยม
และวัตถุนิยมเข้าหากันโดยธรรม วิธีจึงขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้ใช้หรือผู้บริหารเทคโนโลยีให้สอดคล้อง
กับธรรมชาติที่เป็นไปในปัจจุบัน และส่งต่อให้ผู้ที่ได้รับผลนั้น ได้เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตรงตามวิถี
ธรรมได้อย่างไร ดังนั้น ในขณะที่ความรู้ที่จะเป็นปัญญาในการแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการกระจายรายได้
ของเกษตรกร หรือการวางแผนชีวิตในวันข้างหน้าของการประกอบอาชีพก็ตาม การนำเอาเทคโนโลยี
โทรศัพท์มือถือมาช่วยให้เกิดความอยู่รอด เป็นจุดสำคัญของการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืนที่พร้อมกันได้
สามารถเกิดขึ้นในเวลาทันทีทันใด มีประสิทธิภาพดีจากอุปสรรคจากการเดินทางซึ่งเคยเป็นปัจจัย
ฉันทะทำให้เกิดความแตกต่าง การใช้เวลาอย่างไม่มีประสิทธิภาพต้องถูกปรับแก้ไขจากความรู้ที่จะ
มอบให้ผ่านทางโทรศัพท์มือถือหรือการปรึกษาผ่านศูนย์บริการทางโทรศัพท์เฉพาะด้านการเกษตรครบ
วงจร สามารถเพิ่มโอกาสให้แก่ตนเองได้ตลอดเวลา จะทำให้เกิดการผลิต การตลาดและการบริโภคที่

สมบูรณ์ขึ้น จึงทำให้โครงการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร ปรับใช้กระบวนการพัฒนาเกษตรกรตามแนวพุทธ

เริ่มต้นจากรากฐานของพุทธเศรษฐศาสตร์ตั้งแต่การตัดสินใจนำเทคโนโลยีเข้ามาเรียนรู้และใช้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันแบบกัลยาณมิตรธรรม^{๑๒} ๗ ประการ ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. ปิโย น่ารัก คือ เข้าถึงจิตใจ สร้างความรู้สึกสนิทสนมเป็นกันเอง
๒. กรุ น่าเคารพ คือ มีความประพฤติสมควรแก่ฐานะ ทำให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ
๓. ภาวนิโย นาเจริญใจ คือ มีความรู้จริง ผู้ฝึกฝนปรับปรุงตนอยู่เสมอ เป็นที่น่ายกย่อง
๔. วัตตา รู้จักพูดให้ได้ผล ชี้แจงให้เข้าใจ
๕. วจนกขโม พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา วิเคราะห์ต่างๆ
๖. คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา ชี้แจงเรื่องต่างๆที่ลึกซึ้งซับซ้อนให้เข้าใจได้
๗. โน จัญฐาเน นิโยชะเย ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย ไม่สมควร

ดังนั้น องค์การที่มาร่วมกันทำงานในโครงการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร จึงต้องถูกเลือกในขั้นแรกก่อนดำเนินงานด้วยความสัมพันธ์จากคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ด้วยความตั้งใจของผู้นำองค์การที่จะบริหารเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือ เพื่อแบ่งปันความรู้ สร้างปัญญาที่ถูกต้อง และ มอบโอกาสให้แก่เกษตรกรสำหรับพัฒนาสังคม การกระจายรายได้ สร้างความเท่าเทียมในสวัสดิการ นอกจากนั้น คุณสมบัติแนวพุทธในขั้นต่อไปของผู้ดำเนินการหรือเนื้อหานโยบายของโครงการ ควรประกอบไปด้วยหลักธรรม **ไตรสิกขา**^{๑๓} ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติที่ต้องศึกษา ๓ อย่าง คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และ อธิปัญญาสิกขา สำหรับการวิเคราะห์ปัญหา พร้อมนำมาใช้ในการตั้งระบบของกิจกรรมหลังการกำหนดนโยบาย โดยไตรสิกขา อันประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เมื่อนำมาเทียบกับมรรค จะเห็นว่า มรรคเป็นเนื้อหาของ การดำเนินชีวิตที่ดีงาม ส่วนไตรสิกขา เป็นระบบการศึกษา หรือระบบการฝึกฝนอบรมหลักทั้งสองสอดคล้องอยู่ด้วยกัน เพราะเมื่อมีการศึกษาหรือการฝึกฝนอบรมก็เกิดเป็นการดำเนินชีวิตที่ดี

^{๑๒} อ.ท.ก.(ไทย), พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๖๒๒-๖๔๗.

^{๑๓} ม.ม.อ.(ไทย) ๑/๗/๔๔, อ.ด.ก.(ไทย) ๒๐/๘๖/๓๑๒.

จากการวิเคราะห์ เมื่อฝึกตามไตรสิกขา มรรคก็เกิดขึ้นด้วย ส่วนสำคัญของเนื้อหาสาระของหลักธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายและกิจกรรมที่ประกอบซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดีสำหรับเกษตรกรและข้าราชการหรือเอกชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ คือ หลักธรรมพรหมวิหาร ๔^{๔๔} ธรรมประจำใจของผู้มีคุณความดียิ่งใหญ่ ประกอบไปด้วย

๑. เมตตา ความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุข แม้ไม่ตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขจิตและใจประกอบด้วยเมตตา

๒. กรุณา ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นมีทุกข์ คิดหาทางช่วยเหลือปลดปล่อยทุกข์ของเขา

๓. มุทิตา ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี เห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข ก็แช่มชื่นเบิกบานใจด้วย เห็นเขาประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ก็พลอยยินดีบันเทิงใจ พร้อมทั้งจะส่งเสริมสนับสนุน ไม่กีดกันริษยา

๔. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยชอบหรือชัง ความวางใจเฉยได้ ไม่ยินดียินร้าย เมื่อใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุ และรู้ว่าพึงปฏิบัติต่อไปตามธรรม หรือตามควรแก่เหตุ นั้น ความรู้จักวางใจเฉยดู เมื่อเห็นเขารับผิดชอบตนเองได้ หรือในเมื่อเขาควรต้องได้รับผลอันสมควรแก่ความรับผิดชอบของเขาเอง ความวางที่เฉยคอยดูอยู่ในเมื่อคนนั้นๆ สิ่งนั้นๆ ดำรงอยู่หรือดำเนินไปตามควรของเขาตามควรของมัน ไม่เข้าข้างไม่ตกเป็นฝ่ายใด ไม่จู้จี้ ไม่ก้าวท้าวแทรกแซงความรู้สึกเฉยๆ ไม่สุขไม่ทุกข์ ซึ่งเมื่อนำมาเสริมให้แข็งแกร่งขึ้นผ่านทางการวางนโยบาย ที่จะกำหนดให้เป็นกลไกขององค์กร ในวัตถุประสงค์ที่จะเสริมสร้างสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในโครงการผ่านระบบการบริหารงานทางการตลาด ประชาสัมพันธ์ หรืองานพัฒนาสังคมเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน ในชื่อสากลว่างาน CSR (Corporate Social Responsibility) เนื่องจากองค์กรหรือกลุ่มบุคคลที่บริหาร เมื่อเริ่มต้นนโยบายและในจิตใจสมบูรณ์เต็มไปด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขา จะสามารถสร้างโครงการที่พัฒนาคุณภาพจิตสู่ความประเสริฐและมีศีลธรรมกำกับผ่านทางความคิดที่ส่งทอดสู่กิจกรรมที่จะดำเนินการ ทำให้ได้คุณค่าในการใช้สอยเหมาะสมกับทรัพยากรที่จำกัดและมีการกระจายรายได้ในทางเศรษฐศาสตร์ หรือการแบ่งปันผลประโยชน์ที่อาจเกิดขึ้นทั้งจากการบริหารงานและผลพลอยได้ที่สมควรกว่า ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งคน สัตว์ สิ่งของ ผ่านการคิดถึงกิจกรรมการอบรม สัมมนา หรือการจัด

^{๔๔} พุ.เถร.อ.(ไทย) ๒/๑๘๖/๕๘.

นิทรรศการ ทั้งจากส่วนกลางหรือบนพื้นที่ ซึ่งสมควรมีธรรม สังคหวัตถุ ๔^{๑๕} เป็นหลักธรรมของการอยู่ร่วมกันโดยมีเครื่องยึดเหนี่ยวใจคนในสังคมอยู่อย่างสงบสุข เพื่อดึงดูดก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นหัวใจของ CSR ได้แก่

๑. ทาน การให้ ทั้งทานที่ให้เป็นบุญ และทานที่ให้เป็นคุณ จึงเป็นทั้งรูปแบบการสร้างและการให้ที่ก่อประโยชน์อันอเนกผลให้เกิดนวัตกรรมทั้งแนวคิดและการปฏิบัติ

๒. ปิยวาจา การพูดวาจาที่ไพเราะ ฟังแล้วเกิดความชื่นใจถูกคนถูกกาลเทศะ เป็นการสื่อสารที่ก่อให้เกิดสังคมสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นผู้พูด หรือผู้ฟัง ประโยชน์ก็พึงเกิดจากปิยวาจา

๓. อัตถจริยา คิดเสมอที่จะทำตนและสิ่งที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ แก่ตนเองและผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในสังคม เป็นแนวทางในการเกิดนวัตกรรมเชิงบวก

๔. สมานัตตตา วางตนให้เหมาะสมว่าตอนนี้เราอยู่ในฐานะใด จะทำให้ไม่เกิดการระแวง มั่นใจและยอมรับซึ่งกันและกันได้ เป็นสิ่งสำคัญของการยอมรับสิ่งใหม่ที่มีผลกับตนเองหรือสังคม เป็นกรอบของคุณสมบัติ หรือกฎ หรือข้อกำหนดแห่งการให้ หรือ การบริจาค (Donation) ซึ่งเป็น Corporate Social Responsibility เบื้องต้นในทฤษฎีทางตะวันตกของการเสริมสร้างสังคมอย่างมีความรับผิดชอบเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันยังรวมความไปถึงการเป็นที่ปรึกษาให้ความรู้ ช่วยกลั่นกรอง ช่วยกันทำงานร่วมทุกข์ร่วมสุข วางแผนเดินไปด้วยกันอย่างเกื้อกูลภายใต้ความแตกต่างของฐานะทางสังคม สังคหวัตถุ ๔ จึงเป็นธรรมในพุทธเศรษฐศาสตร์เพื่อนำแนวทางการสื่อสารสำหรับสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนได้ โดยนำไปสู่การพัฒนาสู่ความสำเร็จและได้ประโยชน์เหมาะสมที่สุดตามแผนแนวทางหรือนโยบายที่กำหนดไว้ เพราะมีใจที่พึงจะกระทำในสิ่งนั้น ปฏิบัติชอบด้วยใจจดจ่อในงานที่ทำผ่านปัญญาและการใคร่ครวญ พิจารณา พิณิจ พิเคราะห์ ซึ่ง พุทธเศรษฐศาสตร์ที่นำมาใช้จากหลักธรรม **อิทธิบาท ๔**^{๑๖} ทางแห่งความสมประสงค์ และความสำเร็จมี ๔ ประการ เพื่อให้มีการพัฒนาและสร้างนวัตกรรมการผลิต การตลาดและการบริโภคเนื่องจากความรู้ที่มอบให้ทุกวันผ่านโทรศัพท์มือถือ การนำสินค้าขึ้นใน website หรือการกระตุ้นให้เกิดการขาย การคิดค้นสินค้าใหม่ รวมถึงการประกวด

^{๑๕} อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๓๒/๕๑.

^{๑๖} อ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๒๗๖/๓๕๑.

เครือข่ายเกษตรกรเพื่อส่งเสริมให้มีการถ่ายทอดวิชาจากท้องถิ่นสู่ท้องถิ่น อีกทั้งพร้อมเสมอสำหรับการผนวกวิชาการใหม่ โดยหลักกรรมประกอบไปด้วย

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่สิ่งนั้น
๒. วิริยะ ความพยายามทำสิ่งนั้น
๓. จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
๔. วิมังสา ความพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้น

โดยสรุป มีใจรัก พากเพียรทำ เอาใจฝักใฝ่ ใช้ปัญญาสอบสวนสำหรับเจ้าหน้าที่สถานีวิทยุทธชนซึ่งเป็นผู้ที่อบรม ลงพื้นที่ให้คำปรึกษา ทำเอกสาร สื่อที่จะทำการเผยแพร่ขยายโครงการด้วยประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นทั้งในระยะสั้น และยาว พร้อมทั้งเป็นผู้ตอบคำถามให้ความรู้แก่เกษตรกร ความโลกที่เกินขอบเขตก็จะถูกกำกับด้วยหลักธรรมตั้งแต่เริ่ม เหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับงานที่จะดำเนินไปก็จะถูกวางแผน ปฏิบัติและมีการติดตาม ตรวจสอบ ชีวัด ด้วยฐานของธรรมะ มนุษย์จะได้พัฒนาด้วยมนุษย์ที่ประสานจิตนิยมและวัตถุนิยมเข้าหากันได้ แม้จะถ่ายทอดการพัฒนาเหล่านี้ผ่านโทรศัพท์มือถือตามขบวนการพัฒนามนุษย์ตั้งแต่ต้นสู่การปรับสถานะตนให้มีคุณภาพมากขึ้น แล้วตามด้วยการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม สังคม ซึ่งนำไปยังคุณธรรมที่จะหล่อหลอม เพื่อสร้างและพัฒนาจิตให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งเจ้าหน้าที่บริหาร โครงการและเกษตรกรผู้รับงานบริการจากฐานธรรมในครั้งนี้

เมื่อมีกระบวนการประยุกต์ดังกล่าวข้างต้น การเตรียมเพื่อให้มีความเข้าใจละเอียดสูงขึ้นในการนำพุทธเศรษฐศาสตร์มาเป็นแนวกำกับนั้น การเรียนรู้ความจริงที่สำคัญสรุปได้ ๔ ลักษณะในการเรียนรู้มาจากธรรม **ปฏิจจสมุปบาท** ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. สมมติสังขะ เรื่องที่มนุษย์สมมติขึ้น เช่น ค่าเงิน ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย โดยเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ ดังนั้น เศรษฐศาสตร์จึงเป็นการเรียนรู้บนข้อมูลเชื่อมโยงที่สมมติขึ้น โดยศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามกระบวนการสมมติเช่นกัน จึงต้องถ่ายทอดออกมาเป็นข้อมูลหรือ clip บน internet หรือ มือถือ เพื่อความเข้าใจมากขึ้นทุกวัน

๒. สภาวะสัจจะ เป็นขั้นต่อเนื่องจากการรู้สมมติสัจจะ ซึ่งเมื่อรับทราบพร้อมพิสูจน์แล้วจึงรับรู้ข้อมูลความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วยหลายศาสตร์ตามภาวะปัจจัยที่จะเกี่ยวข้อง จึงเป็นการเรียนรู้ตลอดเวลา เพราะทุกอย่างมีการเปลี่ยนแปลงได้ แต่ต้องถูกพิสูจน์และถูกจัดระบบว่าเป็นความจริงที่จะเกิดขึ้นจากกระบวนการที่ทำให้รู้ความจริงจากการพิสูจน์ พร้อมช่วยสร้างมาตรฐานใหม่แก่กลุ่มเกษตรกร เพื่อยืนยันความสมบูรณ์ของสินค้าและบริการ

๓. ประมัตตสัจจะ ลงไปในขั้นจิตวิญญาณ จึงเปรียบได้กับการสนองตอบต่อความต้องการและการเสนอขายหรือผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ ดังนั้น ถ้ามีคุณธรรมกำกับ ก็จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่มีศีลธรรมในกระบวนการทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม นั่นคือ มีพัฒนาการในนามธรรมร่วมอยู่กับรูปธรรม สิ่งที่ช่วยได้อย่างมาก คือ การรวมกลุ่มในนักธุรกิจและคนรุ่นใหม่เพื่อมีแบบอย่างและแรงจูงใจให้กระทำความดี เป็นผู้นำคุณธรรม

๔. อริยสัจ เป็นความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่ขึ้นอยู่กับเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป รู้จบสิ้น ไม่อยู่ได้สิ่งใด เป็นไปตามธรรมชาติ^{๑๗}

พุทธเศรษฐศาสตร์ จึงมีทั้งหลักเศรษฐศาสตร์และกรอบของศีลธรรม ชรรณะเข้ามาเกี่ยวพัน ไม่ให้เกิดการแย่งชิง เบียดเบียน แสวงหา ความอยากที่สูงกว่าการบริโภคที่เป็นจริงแห่งการดำรงชีพ หลงใหลหรือ หวังเหิน ปกป้อง จนเป็นต้นเหตุเสรีที่ไม่มีขอบเขต ไม่พอเพียง จากการต้องการกำไรสูงสุด ยอดขายสูงสุด ต้นทุนต่ำสุด ไม่สนใจว่ามาด้วยวิธีการใด และสุดท้ายก็มุ่งไปสู่เหตุแห่งทุกข์ยั่งยืน กระทั่งต้องเรียกหาการเป็นองค์กร ธรรมาภิบาล ตามภาวะในปัจจุบัน การอัดฉีดเงินหรือความต้องการที่ไม่ควบคุมต้นเหตุซึ่งเป็นสมุทัย หรือเหตุแห่งทุกข์ในเชิงวิเคราะห์ของ พุทธเศรษฐศาสตร์ จะนำมาซึ่งการแก้ปัญหาไม่ถูกจุดและไม่นำไปสู่ความสงบสุข ดังนั้น จึงต้องแก้จากการสร้างความรู้ที่ถูกต้องของมนุษย์จากหลักธรรม **สัปปริสธรรม ๗**^{๑๘} ซึ่งประกอบไปด้วย รู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้สังคม รู้บุคคล เป็นการสร้างวินัยและปรับพฤติกรรมในการผลิตแบบธรรมชาติ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การตลาดด้วยกำไรปกติ และการบริโภคอย่างมีคุณภาพด้วยสำนึกในเหตุและผลตามที่ได้กล่าวมาทั้งรูปธรรม นามธรรม กลุ่มมนุษย์ซึ่งเป็นทั้งผู้สร้างและผู้ทำลาย จึงนำมาถึงการหาบทบาทสร้างการพัฒนาภายใต้ข้อจำกัดของทรัพยากร อยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนสันติสุข ไม่ได้พิจารณาเพียงมาตรวัดเดิมของการผลิต อรรถประโยชน์

^{๑๗} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๗๕-๑๕๐.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒๗-๖๒๘.

จากการบริโภค และการกระจายรายได้ที่ขาดความสัมพันธ์กับตัวแปรต่างๆ ในสังคมและธรรมชาติแบบองค์รวมที่มีคุณค่าของจิตที่เป็นสมาธิเพื่อกำหนดรู้ไปสู่ปัญญาที่ดำรงอยู่ด้วยกัน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันโดยไม่ตอบสนองเฉพาะในสิ่งที่ถูกใจเพื่อความพึงพอใจสูงสุด แต่ต้องการคุณภาพบนความถูกต้องชอบธรรมเพื่อสมดุลใหม่ที่ยั่งยืน

ดังนั้น กระบวนการใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์อย่างมีคุณค่าไม่ใช่การจัดสรรทรัพยากรและความมั่งคั่ง แต่เป็นการพัฒนาทำให้การดำเนินชีวิตประจำวันมีความสุข ไม่ปฏิเสธความเป็นไปในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นระบบเศรษฐกิจ นวัตกรรมทางการผลิต ระบบตลาด สังคม วัฒนธรรมใหม่ สิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่กล่าว หรือแม้กระทั่งนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่เป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาสังคมโลกในช่วงเวลานี้ แต่ต้องปรับใช้ให้มีวินัย มีระบบที่สมดุลและพึ่งตนเองได้ ไม่ต้องการมากไปอันเป็นต้นเหตุความล้มเหลวทางเศรษฐกิจ ห่างจากวินัย วัฒนธรรมและธรรมะเป็นความล้มเหลวทางจิตใจ จิตกับวัตถุต้องสมดุล ตามภาวะของ กฎธรรมชาติ ๕ ชนิด (นิยาม ๕)^{๑๕} จึงต้องนำเนื้อหาหลักธรรมปรับให้เป็นการสื่อสารเนื้อความปัจจุบัน เพื่ออธิบายแก่เกษตรกร เมื่อจัดกิจกรรม เช่น การอบรม โดยหวังผลที่ต้องการให้เกษตรกรปรับพฤติกรรมการผลิต การตลาด และการบริโภคในครัวเรือนใหม่ ให้เป็นไปตามธรรมชาติ ดังนี้

๑. **อุตุนิยาม** ฤดูกาลธรรมชาติที่ต้องเข้าใจ เรื่องของโลก การเกษตรต้องรู้เส้นทางน้ำ พืช ผัก ผลไม้ในท้องถิ่นและการออกผลตามฤดู

๒. **พีชนิยาม** การสืบพันธุ์ หรือ พันธุกรรม เรื่องของสิ่งมีชีวิต ครอบคลุมมีผลทั้งมนุษย์ สัตว์ และพืช

๓. **จิตนิยาม** ความมีจิตวิญญาณที่เป็นไปอย่างสืบเนื่องจากการเกิดโลก สืบพันธุ์ และ จิตวิญญาณ ซึ่งนำไปสู่ กรรมนิยาม

๔. **กรรมนิยาม** การเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป อยู่ภายใต้กฎแห่งกรรม อดีต ปัจจุบันและอนาคต มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการพัฒนามาจากสิ่งที่ไม่ดีไม่พึงประสงค์

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๑๕๒-๑๕๓.

๕. **ธรรมเนียม** คือ กฎแห่งธรรมชาติ มนุษย์ออกจากความไม่มี ไม่รู้ได้ด้วยตนเอง สิ่งทั้งปวงเกิดมามีเหตุปัจจัย เมื่อเข้าถึงและแก้ไขเหตุแล้วทุกข์ปัญหาก็จะดับไป ไม่แก้ที่เหตุปัญหาก็จะแผ่ขยายเป็นลูกโซ่แห่งกรรม อธิปไตยจึงเรียนรู้เพื่อไปถึงเหตุและปัจจัย ให้เข้าใจจะได้แก้ไขปัญหามนุษย์ได้

ดังนั้น ประเด็นที่ควรจะต้องเข้าสู่เสริมในกระบวนการพัฒนาเกษตรกร คือ การสร้างศรัทธาความเชื่อที่พัฒนาไปเป็นปัญญา เป็นผู้มีความรู้ มีความเข้าใจในปัญญาเป็นหลัก เริ่มจากข้างในตัวคนเกษตรกร ด้วยการประยุกต์หลักธรรม เรียนรู้โลกียธรรมเพื่อพัฒนาไปสู่โลกุตระธรรม โดยหลักศรัทธาที่ถูกต้องในกระบวนการธรรมโดยสรุป คือ ศรัทธาที่เป็นขั้นต้นของการพัฒนาที่มีเหตุผลรองรับเพื่อสืบต่อสู่ปัญญา ศรัทธาที่เป็นความรู้สึกลึกซึ้งด้านเดียวถ้อยคำว่างมลาย ต้องแทนที่ด้วยปัญญา สร้างความมั่นใจในตนเองด้วยตนเอง ในความจริงที่ปรากฏด้วยสมาธิและวิริยะ ไม่ใช่การขอร้องหรือบังคับให้เชื่อ และไม่ใช้ศรัทธาติดในบุคคล ศรัทธาไม่ใช่มรรคแต่สร้างปัญญาที่เป็นมรรคผ่านศรัทธาได้ เช่น ด้วยการสร้างสัมมาทิฐิ

ดังนั้น ศรัทธาที่แท้จริงต้องปฏิบัติประจักษ์แก่ตน จนไม่ต้องพึ่งศรัทธาแต่เป็นการเข้าใจ รู้ และเห็น (ญาณทัสสนะ)^{๒๐}

เพื่อให้เกษตรกรเข้าใจว่า ต้องมีความรู้ เข้าใจและเกิดปัญญาที่จะอยู่กับธรรมชาติ และนำหลักวิชาที่ศึกษามาปรับใช้ในกรรมวิธีการผลิตที่เป็นธรรมชาติเช่นกัน การพัฒนาพันธุ์พืช หรือสัตว์ที่ไม่ผิดรูปแบบ มีความเข้าใจในผลอันจะเกิดขึ้นจากการกระทำ ไม่หวังว่าถ้าใช้พันธุ์พืชที่ไม่เหมาะสม ด้วยวิธีการที่ไม่ปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคแล้ว หรือ ปลูกรนอกฤดูกาลโดยไม่วางแผนการผลิตพร้อมตลาด หรือ จำหน่ายสินค้าที่ราคาแพงเกินกำไรปกติแล้วจะเกิดอัตรายได้ตามฝัน นี่ก็ได้อธิบายว่าผลแห่งการกระทำที่ไม่ถูกต้องจะมาถึงวันหนึ่งตามกฎธรรมชาติและกรรม การแก้ไขปัญหามากมายจะเกิดขึ้นไม่ได้ หรือไม่สัมฤทธิ์ผลเมื่อไม่ศรัทธาและบริหารจัดการชีวิตในรูปแบบใหม่ที่เข้าใจความเป็นจริงของกฎแห่งกรรมหรือกฎธรรมชาติ

ดังนั้น ความสัมพันธ์ของกิจกรรมเพื่อประยุกต์เข้ากระบวนการพัฒนาเกษตรกรตามแนวพุทธจะเป็นกิจกรรมที่ดำเนินอย่างมีเป้าหมายที่สัมพันธ์กับการพัฒนาตามแนวพุทธตั้งแต่แรกของการวางรูปแบบนโยบายและโครงสร้างการทำงาน บุคลากร ทุน การกำหนดค่าตอบแทนทีมงาน เส้นทางความเติบโตของทีมงานในองค์กรเอกชน ข้าราชการทั้งในส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ซึ่งต้องกำหนดการพัฒนาเกษตรกรให้เป็นหน้าที่ของแต่ละกลไกที่มีร่วมกันในกระบวนการพัฒนาเกษตรกรแนวพุทธนั้น

^{๒๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๖๔๗-๖๕๐.

ได้มีการยอมรับและกำหนดรูปแบบและผลการทำงานอย่างเป็นทางการ ประกอบด้วยการวัดผลที่สอดคล้องกับเป้าประสงค์ทั้งการพัฒนาและเส้นทางของพัฒนามืออาชีพทั้งของราชการ เอกชน หรือองค์กรอื่นๆ เนื่องจากเป็นบุคลากรที่อยู่คนละสถานะ เพื่อจะทำให้เกิดความสมดุลด้วยความรู้ของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในรูปแบบพัฒนาการผลิต ทำให้ต้นทุนต่ำมีประสิทธิภาพ จำหน่ายผลผลิตด้วยราคาเป็นธรรม ผู้บริโภคได้รับผลผลิตที่ปลอดภัย พอเหมาะแก่ร่างกาย (โภชนาการที่ดี) รับประทานในสิ่งที่เป็นประโยชน์มีคุณค่ามากกว่ารสชาติ เพราะการพัฒนายจะเริ่มต้นยากถ้าการบริโภคพื้นฐานของมนุษย์ยังไม่สามารถสร้างความพอประมาณขึ้นได้ทั่วไปในแต่ละระดับของการบริโภค ด้วยราคาที่เป็นธรรมตามกำไรปกติที่ผู้จำหน่ายพึงจะได้ ภายใต้การกระจายรายได้และอัตราภาษีที่เป็นธรรม ซึ่งรองรับไว้ด้วยการสื่อสารที่รอบด้านครบถ้วนตามยุคและเทคโนโลยีสื่อสารที่ปรับตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์และสื่อสาธารณะในยุคดิจิทัล โดยเป้าประสงค์ คือ ทำให้ครอบครัวเป็นสุขด้วยการมีปัจจัยสี่ อันพอเพียง สุขภาพและสวัสดิการสังคมที่เข้มแข็ง เช่น บริการทางการแพทย์ที่ดีขึ้น สวนสาธารณะ การมีความภูมิใจในชาติซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีเอกลักษณ์ชาติอย่างชัดเจนและสืบต่อทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ได้รับการศึกษาต่อเนื่องและพัฒนาตนเอง มีครอบครัวและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีคุณธรรมเป็นองค์ประกอบ มีฐานะที่ดีขึ้น มีเวลาให้ครอบครัว การวางแผนครอบครัวที่ครอบคลุมไปถึงการมีทรัพย์สินเป็นของตนเองอย่างเหมาะสม มีส่วนร่วมที่พอเพียงแก่การเติบโตของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระดับปัจเจกชน ประเทศหรือระดับโลกในอัตราส่วนที่แตกต่างกันออกไปจนกระทั่งจากโลกนี้ไปอย่างสงบสุขด้วยความเป็นธรรมชาติของการกระจายรายได้และสวัสดิการที่สมดุลกับปัจจัยปัจจุบันผ่านการเรียนรู้องค์ประกอบของการศึกษาแนวพุทธทั้งปรัชติ ซึ่งเป็น พุทธพจน์อันพึงจะศึกษาจากพระไตรปิฎก นำไปสู่ปฏิบัติ การกระทำประพฤติดด้วยปัญญา และ ปฏิเวธ เพื่อเข้าใจตลอดให้ลุล่วงถึงผลด้วยการปฏิบัติธรรม^{๒๑} โดยการวิจัยได้ใช้กรณีศึกษาจากโครงการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตรเป็นแนวทางประยุกต์ของกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรมตามแนวพุทธ จากข้อมูลดังต่อไปนี้

ปัจจุบัน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการประยุกต์ใช้กันอย่างกว้างขวางแพร่หลาย ทั้งในภาคประชาชน รวมทั้งองค์กรธุรกิจ ซึ่งถ้ายึดมั่นในความซื่อสัตย์ ยุติธรรมและเอาใจใส่ต่อลูกค้าเป็นหลักการบริหารองค์กร พร้อมทั้งเจตนารมณ์อันแน่วแน่ที่จะสนับสนุนสังคมไทยให้พัฒนาอย่างยั่งยืน องค์กรเหล่านี้ก็อยู่ภายใต้วิถีพุทธ ด้วยแนวทางปฏิบัติของความพอประมาณ มีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกัน

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๕.

ท่ามกลางความรอบรู้ รอบคอบ สุจริต อุดหนุน และประกอบไปด้วยความเพียร มีสติ คุณธรรม ครอบคลุมในทั้ง ๓ ระดับ คือ

๑. ความพอเพียงของกิจการหรือบริษัท โดยทรัพยากรที่มีค่าขององค์กร คือ พนักงาน องค์กรให้ความสำคัญต่อพนักงาน พนักงานให้ความสำคัญต่อผู้ให้บริการและสังคม พร้อมสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจและรู้จักความพอเพียงที่เริ่มจากภายในบริษัท

๒. เป็นการรวมกลุ่มธุรกิจ เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า มีพันธมิตรทางการค้ามากมาย พร้อมการสร้างสรรค์สังคมไปด้วยกัน เป็นความพอเพียงที่ยิ่งใหญ่ของการดำเนินธุรกิจ

๓. ความพอเพียงระดับเครือข่าย ที่กระจายความเกื้อกูลจากทุนใหญ่สู่ทุนเล็ก ดังนั้น โครงการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร จึงเป็นระดับที่ ๓ ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ด้วยหลักการบริหารที่มีความเชื่อ ศรัทธา และปรารถนาในการทำความดี ให้เกิดความสุขในการทำงาน ส่งเสริมให้มีวิถีคิดแบบฉันทะ มีวิสัยทัศน์ที่ประกอบไปด้วยทักษะและความตั้งใจจริงที่จะบรรลุเป้าหมายด้วยการมองโลกที่เปิดกว้าง ไม่หวั่นไหวต่อการเปลี่ยนแปลง ความพร้อมที่จะปรับตัวอยู่กับความเป็นจริงที่มีการพัฒนาและแตกต่างเสมอ จากวิถีคิดและแนวทางปฏิบัติดังกล่าว จึงก่อให้เกิดการสร้างนวัตกรรมใหม่ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้การทำงานร่วมกัน สร้างให้พนักงานริเริ่มโครงการไปพร้อมกับมีความรับผิดชอบในตนเอง กล่าวที่จะคิดและรู้ว่าตนควรจะทำอะไร พนักงานจึงสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพการณ์ สิ่งแวดล้อมที่ไม่คุ้นเคย เป็นพนักงานที่ไม่รักความสบาย แต่สร้างความยืดหยุ่นให้กับร่างกายและทัศนคติของแต่ละบุคคล ท่ามกลางวิธีการทำงานแบบอยู่ร่วมกับคนที่สื่อสารกันตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นระดับบริหาร หรือปฏิบัติการ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างเพื่อนร่วมงานและรับข้อมูลที่เป็นจริงด้วยตนเอง รวมถึงการรักษาคำพูดทั้งกับการทำงานให้แก่องค์กรและงานบริการต่อลูกค้า จากรากฐานของความรักและการเอาใจใส่

จากแนวทางดังกล่าวเกิดขึ้นได้ด้วยการนำเสนอ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร ให้เป็นโครงการเพื่อสังคมตั้งแต่เริ่มต้นนโยบาย ต่อจากนั้น จึงกำหนดการดำเนินกิจกรรมโดยทำให้เกิดการร่วมกันคิดร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมจากการนำเครื่องมือสื่อสารซึ่งประกอบไปด้วย วิทยุ โทรศัพท์มือถือ และระบบอินเทอร์เน็ต มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อส่วนรวม ได้ขยายเครือข่ายความร่วมมือไปยังเพื่อนทั้งที่เป็นองค์กรธุรกิจ และหน่วยงานภาครัฐ ในการดำเนินกิจกรรมสามแนวทางหลักคือ ทำดีด้วยใจ ทำดีด้วยความรู้ และทำดีด้วยเทคโนโลยี ให้เกิดเป็นเครือข่ายแห่ง

ความสุขและความดีที่ยั่งยืน โดยเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่อย่างช้านาน คือ เทคโนโลยี ค้นหาความรู้ที่ชัดเจน พัฒนาด้วยศักยภาพของตนเอง แล้วลงมือทำด้วยใจ เปรียบเหมือน ศิล สมาธิ ปัญญา คือ รู้จักตัวตนของตนเอง ตั้งมั่นและมีสมาธิจดจ่อว่ากำลังทำอะไร เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยที่จำเป็นและเกี่ยวข้อง และทำด้วยใจภายใต้กรอบปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประมาณตน ไม่ทำเกินความสามารถของตนเอง มีเหตุผลเสมอด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันตลอดเวลารากฐานของความรู้คุณธรรมเพื่อความดีและความสุขที่ยั่งยืนที่เหมาะสมกับสังคมไทย

บริการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร^{๒๒} เน้นเป้าหมายภาคการเกษตรให้ได้รับผลจากบริการนี้ คือ ความรู้ โอกาสและแนวทางการพัฒนาเพื่อความเท่าเทียมจากการประกอบอาชีพและการกระจายรายได้ บริการยังครอบคลุม นักศึกษา นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปที่สนใจข้อมูล การผลิต ตลาด และผู้บริโภค โดยเป็นการทำงานร่วมกัน ๓ องค์กร ได้แก่ ดีแทค มูลนิธิร่วมด้วยช่วยกันสำนึกรักบ้านเกิด และสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ซึ่งมีความถนัด ทักษะ ความเชี่ยวชาญที่แตกต่างกันมาประสานการทำงาน ประโยชน์เพื่อสังคมร่วมกัน ด้วยการส่ง SMS ทุกวัน วันละ ๓ ข้อความต่อหมวด เป็นการเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ให้เป็นรหัส (encode) ที่เกษตรกรสามารถเข้าได้ด้วยตนเอง ถอดรหัส ดีความได้ (decode) เมื่ออ่านข้อความสั้นเหล่านั้น ปัจจุบันมีสมาชิกใช้ข้อมูลมากกว่า ๒๕๐,๐๐๐ ราย และ Call Center ตอบคำถามในภาษาท้องถิ่นผ่านรายการวิทยุใน ๑๐ จังหวัดหลัก ครอบคลุมทุกภาค ทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๕.๐๐ น. ส่วนระยะเวลาตอบคำถามคือ ๙.๐๐ – ๑๗.๐๐ น. ตามข้อมูลตารางที่ ๓ ดังนี้^{๒๓}

^{๒๒} พิเศษเฉพาะลูกค้าดีแทคและแสบปีโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย.

^{๒๓} ข้อมูล พ.ศ. ๒๕๕๕.

ตารางที่ ๓ แสดงพื้นที่จังหวัดหลักในการจัดรายการวิทยุ หัวข้อรายการ และคลื่นความถี่รับฟัง

ลำดับ	จังหวัด	รายการ	คลื่นความถี่
๑	เชียงราย	*๑๖๗๗ สายด่วนข้อมูลเกษตรทั่วไทย	๙๘.๗๕ MHz.
๒	พิษณุโลก	*๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร ร่วมด้วยช่วยเกษตรกร	๙๒.๕๐ MHz.
๓	ชัยนาท	ร่วมด้วยช่วยเกษตรกร *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร	๑๐๕.๕๐ MHz.
๔	จันทบุรี	ร่วมด้วยช่วยเกษตรกร	๑๐๖.๒๕ MHz.
๕	สระบุรี	FARMER INFO *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร	๑๐๗.๗๕ MHz.
๖	นครราชสีมา	*๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร	๙๘.๐๐ MHz.
๗	ขอนแก่น	HAPPY FARMER *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร	๙๗.๕๐ MHz.
๘	อุบลราชธานี	ร่วมด้วยช่วยกันเกษตรกร FARMER INFO	๑๐๒.๗๕ MHz.
๙	ชุมพร	ร่วมด้วยช่วยกัน *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร	๑๐๑.๐๐ MHz.
๑๐	นครศรีธรรมราช	FARMER INFO	๙๑.๐๐ MHz.

รายละเอียดกิจกรรมและการดำเนินงาน *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร ที่เผยแพร่ในสาธารณะ

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อนำเทคโนโลยีการสื่อสาร ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาภาคการเกษตร ซึ่งเป็นพื้นฐานที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการกระจายความรู้ด้านการเกษตรให้เผยแพร่ออกไปในวงกว้าง

๒. เพื่อส่งเสริมการให้ข้อมูลด้านการเกษตร และเผยแพร่วิชาการจากภูมิปัญญาของเกษตรกรไทยแก่กลุ่มเกษตรกรและประชาชนที่สนใจ

๓. ในระยะยาวจะส่งเสริมให้เกิด วงจรการผลิตที่สมบูรณ์ขึ้น สามารถลดต้นทุนการผลิต สร้างอาชีพเสริม สร้างการตลาดแบบ e-commerce และก่อให้เกิดการบริโภคที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ภายใต้กรอบหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

รายละเอียดโครงการ

โครงการ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร *๑๖๗๗ (Farmer Information Superhighway) เป็นการนำเทคโนโลยีการสื่อสารที่มุ่งหวังกระจายข้อมูลข่าวสารต่างๆ ไปยังผู้รับบริการ ซึ่งครอบคลุมทั้งเกษตรกร นักศึกษา นักวิชาการ และบุคคลทั่วไปที่สนใจข้อมูลด้านการเกษตร ตลอดจนยกระดับความรู้ความสามารถให้กับเกษตรกรไทย และสาขาวิชาชีพอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ

การให้บริการดังกล่าว จะมีกระบวนการเก็บข้อมูลการเกษตร จากพื้นที่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ทั้งราคาสินค้า ณ จุดขาย ข้าวและสถานการณ์ด้านการเกษตร และองค์ความรู้จากผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร และแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยนำมาจัดสรรเป็นข้อความ SMS สู่มือผู้รับบริการ *๑๖๗๗ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ

บริการ *๑๖๗๗ ให้บริการข้อมูล ๓ หมวดหมู่ คือ ข้าว พืช สัตว์ ซึ่งผู้รับบริการสามารถเลือกรับ SMS ได้ตามหมวดที่ต้องการ จากนั้นจะได้รับ SMS ข้อมูลการเกษตร ความเคลื่อนไหวของราคาผลผลิต ตลอดจนข่าวและสถานการณ์ทางการเกษตรอย่างทันเหตุการณ์ทุกวัน ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรและผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบข่าวสารความเคลื่อนไหวในแวดวงการเกษตรอย่างรวดเร็ว สามารถใช้เป็น

เครื่องมือในการตัดสินใจผลิต หรือซื้อขายได้อย่างเหมาะสมและไม่เสียโอกาส ทำให้สร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

นอกจากนี้ ยังมีช่องทางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ด้านการเกษตรผ่านทางรายการวิทยุ ด้านการเกษตรที่กระจายเสียงครอบคลุมทั่วทุกภาคของประเทศ ผ่านการสัมภาษณ์ปราชญ์เกษตรและผู้เชี่ยวชาญจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ตลอดจนนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาจากเครือข่ายเกษตรกรดีเด่นซึ่งได้รับรางวัลเกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิดจากทั่วประเทศ มาสร้างเสริมภูมิความรู้แก่เกษตรกรไทยและผู้สนใจ และตอบข้อซักถามของผู้ที่สนใจผ่านทางรายการ ขณะเดียวกัน ผู้รับบริการยังสามารถโทรศัพท์ไปสอบถามข้อมูลการเกษตรเพิ่มเติมได้ที่ศูนย์ประสานงานหมายเลข * ๑๖๗๗ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ซึ่งจะมีทีมงานเป็นผู้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมและตอบข้อซักถามทุกปัญหาด้านการเกษตรต่างๆ

โครงการ *๑๖๗๗ ได้รับรางวัล Thailand ICT Excellence Awards ซึ่งจัดโดยสมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย (Thailand Management Association) ติดต่อกัน ๔ ปีซ้อน (๒๕๕๑ – ๒๕๕๔) อันเป็นการตอกย้ำถึงคุณภาพของบริการที่นำศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาใช้ บทบาทในการช่วยยกระดับภาคการเกษตรไทย ทั้งยังส่งเสริมภาพลักษณ์อันดีในการเอาใจใส่ต่อลูกค้า กลุ่มเกษตรกรและนักวิชาการตลอดจนเป็นนำเทคโนโลยีมาเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้และเข้าถึงภูมิปัญญาของชาวเกษตรกรนักปราชญ์และช่วยลดช่องว่างในสังคม อีกทั้งส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างองค์กรกับลูกค้าที่รับบริการได้เป็นอย่างดีทำให้เกิดการยอมรับและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มีการปฏิบัติตามและช่วยกันเผยแพร่ถ่ายทอดจากบุคคลสู่บุคคล จากกลุ่มสู่กลุ่มเป็นลำดับไป โดยตัวอย่างข้อความจากความเป็นจริงที่ส่งไปยังสมาชิกในโทรศัพท์มือถือของแต่ละหมวดแสดงได้ตามแผนภาพที่ ๑๓ ดังนี้

แผนภาพที่ ๑๓ ข้อความสั้นบนฐานของพุทธเศรษฐศาสตร์และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง



ข้อมูลตัวอย่างมาจากการปฏิบัติงานจริงบนพื้นที่ของโครงการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูล การเกษตรและ Farmer Info App ซึ่งผู้วิจัยเป็นหนึ่งในผู้บริหารร่วมและมีส่วนสร้างสรรค์นโยบายการ บริหาร กลยุทธ์ที่นำหลักของเศรษฐศาสตร์และแนวพุทธเข้าปรับใช้และผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมอันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาเกษตรกรไทยสู่ความยั่งยืน

วิธีการทำงาน

๑. ประสานความร่วมมือกับองค์กรเครือข่ายและพันธมิตร ลงพื้นที่สำรวจและเก็บข้อมูล การเกษตร ทั้งข่าวสาร องค์ความรู้ และราคาสินค้าเกษตร ณ จุดรับซื้อ ครอบคลุมพื้นที่สำคัญๆ ทั่ว ประเทศ โดยมีจังหวัดหลักซึ่งเป็นศูนย์กลางการลงพื้นที่การเกษตรกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ ดังนี้

-จังหวัดเชียงราย

-จังหวัดพิษณุโลก

-จังหวัดนครราชสีมา

-จังหวัดขอนแก่น

-จังหวัดอุบลราชธานี

-จังหวัดชัยนาท

-จังหวัดสระบุรี

-จังหวัดจันทบุรี

-จังหวัดชุมพร

-จังหวัดนครศรีธรรมราช

ขณะเดียวกัน ก็ดำเนินการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลการเกษตรจากหน่วยงานการเกษตรที่เกี่ยวข้องทั้งภาคราชการและเอกชน อาทิ กรมวิชาการเกษตร กรมปศุสัตว์ กรมการข้าว ฯลฯ เพื่อสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับข่าวสารทางการเกษตรกรรม การปศุสัตว์ และการประมง ตลอดจนปราชญ์เกษตรที่มีความรู้โดดเด่น เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการเกษตรให้ครอบคลุม

๒. ทำงานร่วมกับองค์กรเครือข่ายและพันธมิตรในการเผยแพร่และให้ความรู้ด้านการเกษตร ผ่านการจัดรายการวิทยุด้านการเกษตรในพื้นที่ ๑๐ จังหวัดหลัก ครอบคลุมพื้นที่ ทั่วทุกภาคของประเทศ เพื่อต่อยอดบริการข้อมูลการเกษตรที่ส่งให้กับผู้รับบริการทาง SMS ทุกวัน โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรทั้งภาคราชการและเอกชนให้สัมภาษณ์เพื่อเผยแพร่ความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ด้านการเกษตรผ่านทางรายการ ตลอดจนนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาจากเครือข่ายเกษตรกรดีเด่นซึ่งได้รับรางวัลเกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิดจากทั่วประเทศมาต่อยอด และสร้างเสริมภูมิความรู้แก่ เกษตรกรไทย ผู้ที่สนใจโดยตอบคำถามด้านการเกษตร ผ่านทางรายการวิทยุประจำท้องถิ่น ครอบคลุมพื้นที่ทั่วทุกภาคของประเทศ

นอกจากนี้ ผู้รับบริการยังสามารถโทรสอบถามข้อมูลการเกษตรเพิ่มเติมได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายที่หมายเลข *๑๖๗๗ โดยมีทีมงานศูนย์ประสานงานเลขหมาย *๑๖๗๗ เป็นผู้ให้รายละเอียดเพิ่มเติมและตอบข้อซักถามทุกปัญหาการเกษตรแก่สมาชิก ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ

๓. ดำเนินการคัดสรร กลั่นกรองข้อมูลการเกษตรมาเรียบเรียงเป็น SMS และจัดส่งให้กับผู้รับบริการเป็นประจำทุกวัน ตามหมวดหมู่ที่รับบริการ โดยตลอดสัปดาห์จะมีข้อมูลครอบคลุมทั้ง ข่าวสถานการณ์ด้านการเกษตร องค์ความรู้ด้านการเกษตร และราคาสินค้าเกษตร ณ จุดรับซื้อ ซึ่งมีบริการให้ลูกค้าเลือกรับข้อมูล ๓ หมวดหมู่ คือ

* ทูรรวงทอง ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับข้าว

* สวนเงินไร่ทอง ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับพืช

* ปศุสัตว์เศรษฐกิจ ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับปศุสัตว์และประมง

โดยในวันจันทร์ ถึง ศุกร์ จะจัดส่ง SMS วันละ ๓ ครั้งต่อหมวด ครอบคลุมเนื้อหาข้าว สถานการณ์ด้านการเกษตร และราคาผลผลิตการเกษตร ณ จุดรับซื้อ

สำหรับวันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จัดส่ง SMS วันละ ๑ ครั้งต่อหมวด ครอบคลุมเนื้อหาองค์ความรู้ด้านการเกษตร

นอกจากนี้ ยังมีการจัดส่ง SMS การเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันให้กับผู้รับบริการเพื่อให้ทราบ การเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันซึ่งมีผลต่อต้นทุนการผลิต โดยจัดส่งทุกครั้งเมื่อมีการปรับราคา

๔. ดำเนินการเก็บข้อมูลเกษตรกรที่ได้ไปสร้างเครือข่ายไว้จากช่องทางต่างๆ อาทิ การลงพื้นที่ สัมภาษณ์และเก็บข้อมูลเกษตรกรทั่วประเทศ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตร ปรากฏเกษตรกรผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ผ่านรายการวิทยุ ฯลฯ แล้วทำการรวบรวม สรรหาเกษตรกรดีเด่น ผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมเพื่อเสนอชื่อเข้ารับการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลและการประกาศเกียรติคุณเป็นเกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิด โดยการคัดเลือกจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ตามตัวอย่างตารางที่ ๔ แสดงพื้นที่จัดเก็บข้อมูลและแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ตารางที่ ๔ ตัวอย่างพื้นที่จัดเก็บข้อมูลและแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม
เป็นการสื่อสารโดยตรงแบบสองทาง ซึ่งใช้ในปัจจุบันและกำหนดแนวทางในอนาคต

พื้นที่
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกล้วยตาก อ.แม่ลาว จ.เชียงราย
กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงกระบือ หมู่ที่ 20 ต.ห้วยสัก อ.เมือง จ.เชียงราย
กลุ่มผลิตภัณฑ์ปุ๋ยอินทรีย์ห้วยล้านยาว ต.ดงมะดะ อ.แม่ลาว จ.เชียงราย
กลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารเพื่อสุขภาพ ม.13 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงกิ้งก่ามกราคม ม.9 ต.รอบเวียง อ.เมือง จ.เชียงราย
กลุ่มข้าวกล้องซ้อมมือผู้สูงอายุบ้านป่าบงใต้ ต.ผางาม อ.เวียงชัย จ.เชียงราย
กลุ่มพัฒนาเกษตรกรรมแปรรูปน้ำผึ้ง ต.เวียงชัย อ.เวียง จ.เชียงราย
วิสาหกิจชุมชนข้าวแต่นบ้านกลางเวียง ต.เวียงชัย อ.เวียง จ.เชียงราย
พื้นที่ ต.คลองกระจง อ.สวรรคโลก จ.สุโขทัย
พื้นที่บ้านหนองหิน ต.พันชาลี อ.วังทอง จ.พิษณุโลก
พื้นที่บ้านบางกระน้อย ต.นครป่าหมาก อ.บางกระทุ่ม จ.พิษณุโลก
พื้นที่ ต.บ้านคลอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก

พื้นที่
ศูนย์บริหารศัตรูพืชพิษณุโลก ต.อรัญญิก อ.เมือง จ.พิษณุโลก
พื้นที่ หมู่ 12 ต.คอนทอง อ.เมือง จ.พิษณุโลก
คณะเกษตรศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยนเรศวร ต.ท่าโพธิ์ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
พื้นที่ ต.หนองโสน อ.สามง่าม จ.พิจิตร
พื้นที่ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา
พื้นที่บ้านหนองกะจะ ต.ปากช่อง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา

ตัวอย่างข้อมูลแต่ละหมวดบนรากฐาน ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ บริโภคปลอดภัยด้วยข้อความสั้นโดยทั่วไป

ทุ่งรวงทอง ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับข้าว ตัวอย่าง SMS

ข้าวเปลือกเจ้า ๕% (แห้ง) โรงสีสุขเจริญพาณิชย์ จ.อยุธยา ๘,๐๐๐ บ.ต่อดัน – ข้าวนาปรัง
(แห้ง) โรงสีกัญญาพานิช จ.ปทุมธานี ๑๐,๐๐๐ บ.ตัน

สูตรหยุดโรคข้าวใบไหม้ ใช้จุลินทรีย์หน่อกล้วย เหล้าขาว กากน้ำตาลและน้ำส้มสายชูอย่าง
ละ ๑ แก้ว หมัก ๑ คืน ใช้ ๑ ช้อนแกง/น้ำ ๒๐ ลิตร ฉีดพ่นทุก ๓ วัน

สวนเงินไร่ทอง ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับพืช ตัวอย่าง SMS

ปาล์มน้ำมันทั้งทะลาย วิจิตรภัณฑ์ปาล์มออกส์ อ.เมือง จ.ชุมพร ๕.๘ บ./กก. – ยางพาราแผ่น
ดิบ ชั้น ๓ ตลาดกลางยางพารา จ.สงขลา ๘๘.๒๕ บ./กก.

ปุ๋ยเร่งการแตกหน่อไผ่ ช่วยเพิ่มน้ำหนักและขนาด เพียงใช้เกลบดิบ ๑ ตัน + EM ๑.๒๕ ลิตร +
น้ำ ๒๐ ลิตร หมัก ๑-๒ เดือน ใส่ ๒ กก./ตัน สำหรับไผ่อายุ ๑-๖ ปี

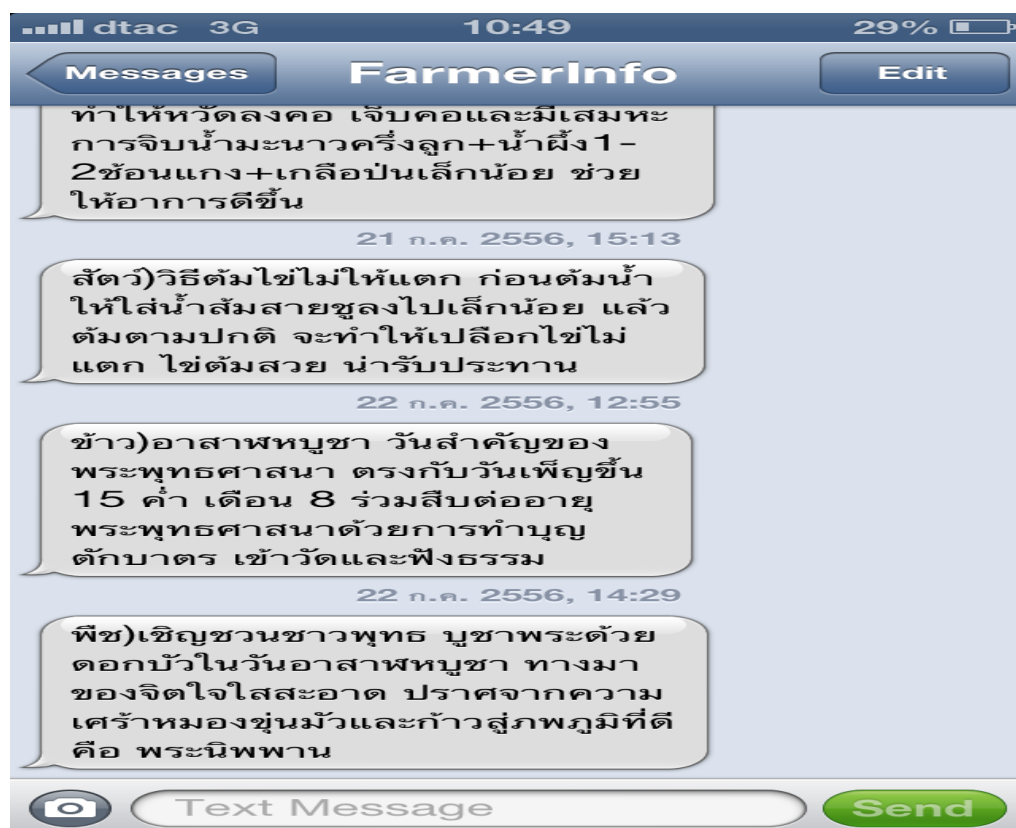
ปลุสตัวเสริมรู้ให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับปลุสตัวและประมง ตัวอย่าง SMS

น้านมว๊ว เกรด A สหกรณ์โคนมเชียงราย อ.พาน จ.เชียงราย ๑๕.๑๘ บ./กก. – สุกรมีชีวิตหน้า
ฟาร์ม ไทยแสงฟาร์มฯ อ.เมือง จ.กำแพงเพชร ๕๕ บ./กก.

สูตรอาหารปลาง่ายๆ ลดต้นทุน เนื่อกล้วยสุกปั่นละเอียด ๑ กก. ผสมอาหารปลาเล็ก ๒ กก.
ให้ ๒ มื้อ/วัน จนถึง ๕ เดือน จึงหันกล้วยให้กินสลับกับอาหาร

ข้อความสั้นภายใต้ธรรมชาติบูรณาการต่อการสร้างนวัตกรรมการสื่อสารแนวพุทธ เพื่อการพัฒนาเกษตรกร
ผู้เสริมรู้จักพอเพียง

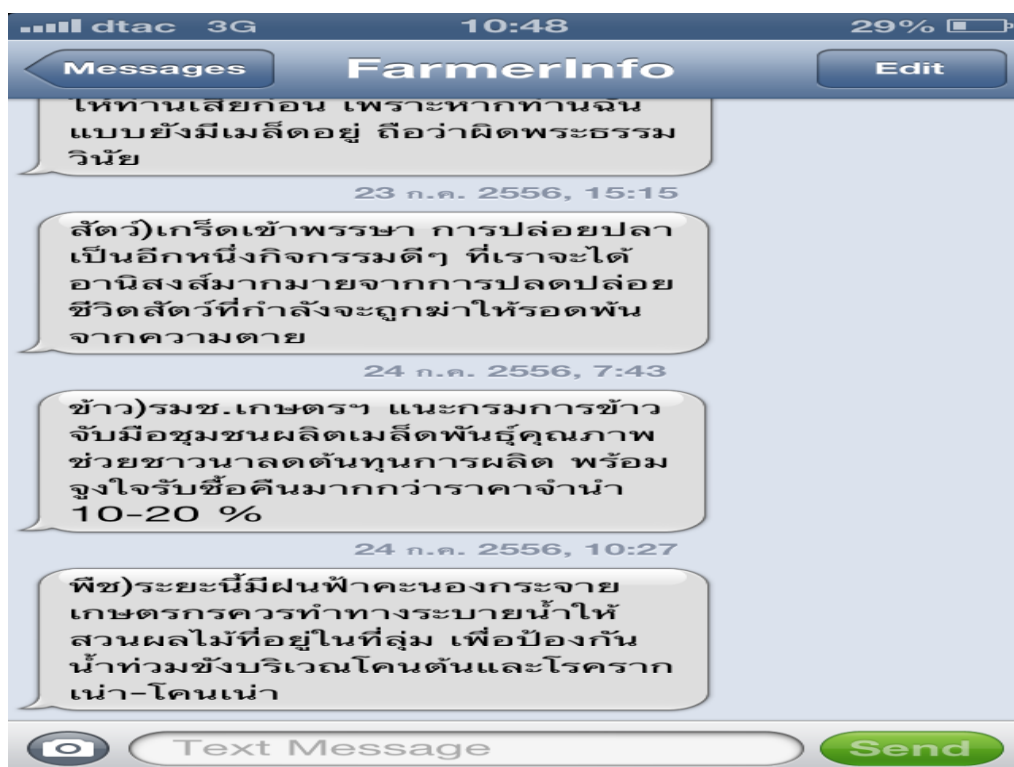
ข้อความสั้นให้เกิดการปฏิบัติทางธรรม



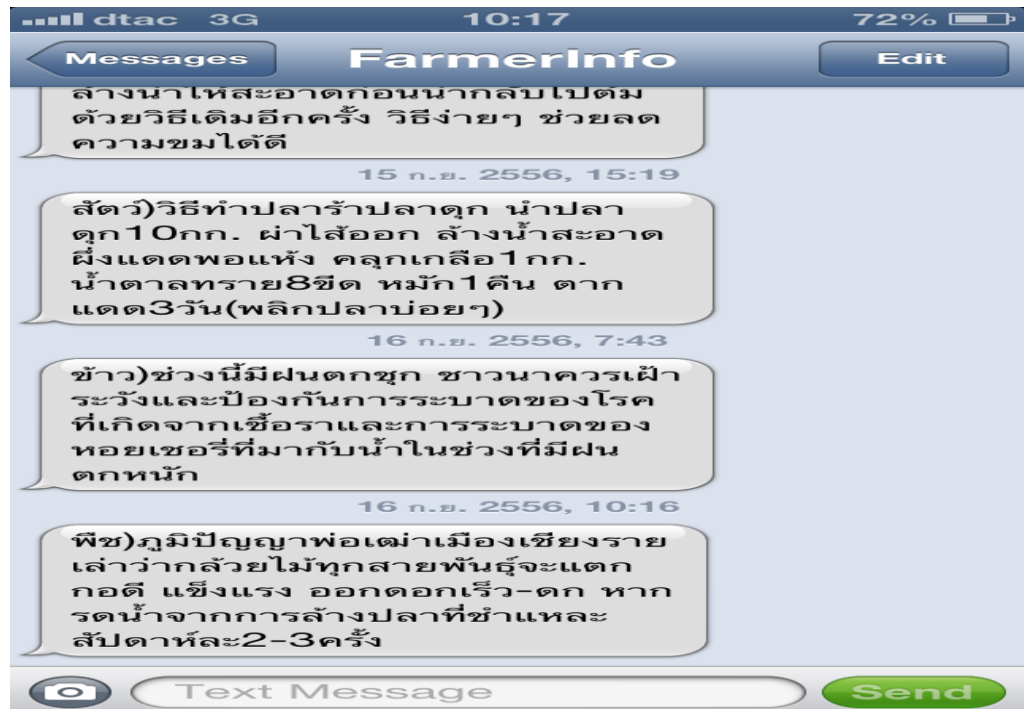
ข้อความสั้นเกี่ยวกับการดำรงและรักษาซึ่งวัฒนธรรม



ข้อความสั้นที่ตระหนักถึงความพอประมาณ การใช้เหตุผลตัดสินใจ และภูมิปัญญาท้องถิ่น



ข้อความสั้นที่ตระหนักถึงความพอประมาณ การใช้เหตุผลตัดสินใจ และภูมิปัญญาท้องถิ่น



นอกจากนี้ ยังมีการจัดส่ง SMS การเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันให้กับผู้รับบริการเพื่อให้ทราบการเปลี่ยนแปลงราคาน้ำมันซึ่งมีผลต่อต้นทุนการผลิตจัดส่งทุกครั้งเมื่อมีการปรับราคา ตัวอย่าง ข้อความสั้น ปตท.และบางจาก ประกาศปรับขึ้นราคาน้ำมันเบนซินและแก๊สโซฮอล์ลิตรละ ๕๐สตางค์ ส่วนดีเซลยังคงเดิม มีผลตั้งแต่เช้านี้

ภายใต้ความศรัทธาและเชื่อมั่นในการทำความคิด จะมีข้อความหลักกรรม ประเพณี คุณธรรม แนวความคิดภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งออกอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการรับรู้ ปรับเปลี่ยน และการมีส่วนร่วมจากภายในของผู้รับข้อความ พร้อมไปกับการร่วมมือจากทุกหน่วยงาน ในการจัดกิจกรรม การหารายได้สำหรับสนับสนุนองค์กรการกุศล ส่งเสริมจิตอาสาของกลุ่มผู้ผลิต ตลาด และผู้บริโภค ควบคู่ไปกับการร่วมหาแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนเพื่อตนเอง ชุมชน ประเทศชาติ และต่อทุกคนในโลกเท่าที่สามารถกระทำได้

โดยสรุปผลเบื้องต้นจากการดำเนินโครงการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร ระหว่างปี ๒๕๕๑ – ๒๕๕๖ สามารถเพิ่มจำนวนสมาชิกได้ถึง ๒๕๐,๐๐๐ ราย จากศรัทธา เชื่อมั่น และสมัครใจ เพื่อดำเนินการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้อยู่บนรากฐานของพุทธเศรษฐศาสตร์และใช้ประโยชน์จากข้อมูลการสัมภาษณ์ในพื้นที่เบื้องต้นโดยทีมงานโครงการ *๑๖๗๗ โดยผลที่ได้จากการจัดรายการทางสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันแสดงผลตามแผนภาพที่ ๑๔

แผนภาพที่ ๑๔ สัมภาษณ์ผลประโยชน์ของโครงการ *๑๖๗๗ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร

ที่เกิดจากการใช้กระบวนการพัฒนาเกษตรกรรมตามแนวพุทธ

สม จินดาธรรม อายุ 57 ปี
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
 สมบัติสินธิธการ : "1677 ทางตอนใต้ของถ้ำการเกษมธร ตั้งแต่เดือนกันยายน 2551 จนถึงปัจจุบัน
 "จนเป็นถนนตลอดทั้งสาย และขอรับทำนบป้องกันน้ำท่วมด้วย ซึ่งถ้ำการเกษมธรเป็นถ้ำขนาดใหญ่ที่มีน้ำท่วม
 ที่ถ้ำการเกษมธร จึงขอทำโครงการสร้างฝายกั้นน้ำ ๗ แห่ง ปัจจุบันทำถ้ำการเกษมธรแล้ว ๒ แห่งแล้ว
 ถัดมาทำที่รับน้ำจนแล้วจนมีความรู้ไปเพิ่มพอ ขยายได้ความรู้นับวันเพิ่มอีก จึงเป็นเหตุที่ทำให้ลดน้ำกร่อย
 ปัจจุบันไม่พบน้ำกร่อยอีกแล้ว มีแต่ทำน้ำให้เสียเงิน สมบัติธการ : "1677 ทางตอนใต้ของถ้ำการเกษมธร
 รมานี้ได้ตัดกับคลองน้ำเสีย ปัจจุบันไม่ได้นำความรู้นี้บอกต่อกับเพื่อนบ้านสามารถลดต้นทุน สร้างรายได้
 เป็นกึ่งร้อยของค่าจ้างไปมีผู้สนใจเข้ามาขอทำกันมากขึ้นเป็นจำนวนมาก จนได้มีโครงการที่เข้ามาได้ว่า
 เป็นลูกศิษย์ของทุกถ้ำจนกระจายอยู่ให้หลายอำเภอของจังหวัดเชียงราย รวมแล้วประมาณ 80 กว่าบ้าน

พรชัย พรหมพินา อายุ 44 ปี
อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณ
 สมบัติสินธิธการ : "1677 ทางตอนใต้ของถ้ำการเกษมธร เมื่อปี 2551 ในเขตคลองชลประทานคลองไผ่
 เจ้าท่าบ้านไผ่พื้นที่กว่า 100 ไร่ของสำนักงานเกษตรจังหวัดสุพรรณ และไผ่ได้เข้าไปทำต่อเนื่องมีกิจกรรมบริการฟรี
 ตลอดเวลาทั้งบริการ "1677 ผ่านทางโทรศัพท์มือถือ ทำหน้าที่สอนเองมีความรู้ในการแก้ปัญหาต่างๆ
 จากทั้งชาวบ้านใน 5 อำเภอ ๗ ตำบล ๒๕ หมู่บ้าน และสมาชิกในชมรม ทำความเข้าใจได้ทั้งภาษาไทยและ
 ภาษาอังกฤษ เป็นเรื่องความรู้ที่ไม่ได้มีที่สิ้นสุด และทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายทางการเกษตรได้ถึง ๖๐
 เพราะส่วนใหญ่เป็นความรู้จากประสบการณ์จริงของเกษตรกรที่ปรึกษา คนไปเข้ากลุ่มก็คิดว่าฟรีก็ฟรี
 มาเป็นสมาชิกบริการการเกษตรของชมรม อีกก็ได้ความรู้ตลอดความรู้ให้กับเกษตรกรคนอื่นด้วย ตัวอย่างเช่น
 ปัจจุบันมีเกษตรกร และผู้ที่สนใจมาขอเรียนในสวนของชมรมอย่างมากจนได้เสนอให้ขอสนับสนุน
 การเกษตร และให้เป็นผู้บังคับบัญชา จนทำให้ฐานะการเงิน และชีวิตครอบครัวดีขึ้นมาก

รุ่งนภา ยอดไม้ อายุ 38 ปี
อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ
 สมบัติสินธิธการ : "1677 ทางตอนใต้ของถ้ำการเกษมธร เมื่อเดือนพฤษภาคม 2551 ในเขตทุ่งระดมทอง
 ศึกษารายละเอียดเรื่องถนนทรายจากบ้าน "1677 บำรุงดี เพราะข้อมูลส่งตรงถึงมือดีถูกจริง และสามารถ
 สอบถามข้อมูลเพิ่มเติ่มได้จากศูนย์บริการการเกษตร "1677 กศ 2 ที่เมื่อได้มาต่อเนื่องจนเกิดกลุ่มต่างๆ
 ต่างๆ รวมรอบ 10 กว่าบ้าน และเข้าไปสอนปลูกพืชไร่พืชสวน ตลอดจนลดต้นทุน ค่าตามวิชาการที่ปรึกษาและทำเป็น
 งานจากทำไร่ทำสวนทำเกษตรของชมรม "1677 มีประมาณ ๖ ไร่
 ปี 2551 ทำนาแบบเดิม ๖ ไร่ได้เงิน 4 ไร่ ๒552 ได้เงิน 4 ไร่ ๒553 ได้เงิน 4 ไร่ ๒554 ได้เงิน 4 ไร่ ๒555 ได้เงิน 4 ไร่ ๒556 ได้เงิน 4 ไร่ ๒557 ได้เงิน 4 ไร่ ๒558 ได้เงิน 4 ไร่ ๒559 ได้เงิน 4 ไร่ ๒560 ได้เงิน 4 ไร่ ๒561 ได้เงิน 4 ไร่ ๒562 ได้เงิน 4 ไร่ ๒563 ได้เงิน 4 ไร่ ๒564 ได้เงิน 4 ไร่ ๒565 ได้เงิน 4 ไร่ ๒566 ได้เงิน 4 ไร่ ๒567 ได้เงิน 4 ไร่ ๒568 ได้เงิน 4 ไร่ ๒569 ได้เงิน 4 ไร่ ๒570 ได้เงิน 4 ไร่ ๒571 ได้เงิน 4 ไร่ ๒572 ได้เงิน 4 ไร่ ๒573 ได้เงิน 4 ไร่ ๒574 ได้เงิน 4 ไร่ ๒575 ได้เงิน 4 ไร่ ๒576 ได้เงิน 4 ไร่ ๒577 ได้เงิน 4 ไร่ ๒578 ได้เงิน 4 ไร่ ๒579 ได้เงิน 4 ไร่ ๒580 ได้เงิน 4 ไร่ ๒581 ได้เงิน 4 ไร่ ๒582 ได้เงิน 4 ไร่ ๒583 ได้เงิน 4 ไร่ ๒584 ได้เงิน 4 ไร่ ๒585 ได้เงิน 4 ไร่ ๒586 ได้เงิน 4 ไร่ ๒587 ได้เงิน 4 ไร่ ๒588 ได้เงิน 4 ไร่ ๒589 ได้เงิน 4 ไร่ ๒590 ได้เงิน 4 ไร่ ๒591 ได้เงิน 4 ไร่ ๒592 ได้เงิน 4 ไร่ ๒593 ได้เงิน 4 ไร่ ๒594 ได้เงิน 4 ไร่ ๒595 ได้เงิน 4 ไร่ ๒596 ได้เงิน 4 ไร่ ๒597 ได้เงิน 4 ไร่ ๒598 ได้เงิน 4 ไร่ ๒599 ได้เงิน 4 ไร่ ๒600 ได้เงิน 4 ไร่ ๒601 ได้เงิน 4 ไร่ ๒602 ได้เงิน 4 ไร่ ๒603 ได้เงิน 4 ไร่ ๒604 ได้เงิน 4 ไร่ ๒605 ได้เงิน 4 ไร่ ๒606 ได้เงิน 4 ไร่ ๒607 ได้เงิน 4 ไร่ ๒608 ได้เงิน 4 ไร่ ๒609 ได้เงิน 4 ไร่ ๒610 ได้เงิน 4 ไร่ ๒611 ได้เงิน 4 ไร่ ๒612 ได้เงิน 4 ไร่ ๒613 ได้เงิน 4 ไร่ ๒614 ได้เงิน 4 ไร่ ๒615 ได้เงิน 4 ไร่ ๒616 ได้เงิน 4 ไร่ ๒617 ได้เงิน 4 ไร่ ๒618 ได้เงิน 4 ไร่ ๒619 ได้เงิน 4 ไร่ ๒620 ได้เงิน 4 ไร่ ๒621 ได้เงิน 4 ไร่ ๒622 ได้เงิน 4 ไร่ ๒623 ได้เงิน 4 ไร่ ๒624 ได้เงิน 4 ไร่ ๒625 ได้เงิน 4 ไร่ ๒626 ได้เงิน 4 ไร่ ๒627 ได้เงิน 4 ไร่ ๒628 ได้เงิน 4 ไร่ ๒629 ได้เงิน 4 ไร่ ๒630 ได้เงิน 4 ไร่ ๒631 ได้เงิน 4 ไร่ ๒632 ได้เงิน 4 ไร่ ๒633 ได้เงิน 4 ไร่ ๒634 ได้เงิน 4 ไร่ ๒635 ได้เงิน 4 ไร่ ๒636 ได้เงิน 4 ไร่ ๒637 ได้เงิน 4 ไร่ ๒638 ได้เงิน 4 ไร่ ๒639 ได้เงิน 4 ไร่ ๒640 ได้เงิน 4 ไร่ ๒641 ได้เงิน 4 ไร่ ๒642 ได้เงิน 4 ไร่ ๒643 ได้เงิน 4 ไร่ ๒644 ได้เงิน 4 ไร่ ๒645 ได้เงิน 4 ไร่ ๒646 ได้เงิน 4 ไร่ ๒647 ได้เงิน 4 ไร่ ๒648 ได้เงิน 4 ไร่ ๒649 ได้เงิน 4 ไร่ ๒650 ได้เงิน 4 ไร่ ๒651 ได้เงิน 4 ไร่ ๒652 ได้เงิน 4 ไร่ ๒653 ได้เงิน 4 ไร่ ๒654 ได้เงิน 4 ไร่ ๒655 ได้เงิน 4 ไร่ ๒656 ได้เงิน 4 ไร่ ๒657 ได้เงิน 4 ไร่ ๒658 ได้เงิน 4 ไร่ ๒659 ได้เงิน 4 ไร่ ๒660 ได้เงิน 4 ไร่ ๒661 ได้เงิน 4 ไร่ ๒662 ได้เงิน 4 ไร่ ๒663 ได้เงิน 4 ไร่ ๒664 ได้เงิน 4 ไร่ ๒665 ได้เงิน 4 ไร่ ๒666 ได้เงิน 4 ไร่ ๒667 ได้เงิน 4 ไร่ ๒668 ได้เงิน 4 ไร่ ๒669 ได้เงิน 4 ไร่ ๒670 ได้เงิน 4 ไร่ ๒671 ได้เงิน 4 ไร่ ๒672 ได้เงิน 4 ไร่ ๒673 ได้เงิน 4 ไร่ ๒674 ได้เงิน 4 ไร่ ๒675 ได้เงิน 4 ไร่ ๒676 ได้เงิน 4 ไร่ ๒677 ได้เงิน 4 ไร่ ๒678 ได้เงิน 4 ไร่ ๒679 ได้เงิน 4 ไร่ ๒680 ได้เงิน 4 ไร่ ๒681 ได้เงิน 4 ไร่ ๒682 ได้เงิน 4 ไร่ ๒683 ได้เงิน 4 ไร่ ๒684 ได้เงิน 4 ไร่ ๒685 ได้เงิน 4 ไร่ ๒686 ได้เงิน 4 ไร่ ๒687 ได้เงิน 4 ไร่ ๒688 ได้เงิน 4 ไร่ ๒689 ได้เงิน 4 ไร่ ๒690 ได้เงิน 4 ไร่ ๒691 ได้เงิน 4 ไร่ ๒692 ได้เงิน 4 ไร่ ๒693 ได้เงิน 4 ไร่ ๒694 ได้เงิน 4 ไร่ ๒695 ได้เงิน 4 ไร่ ๒696 ได้เงิน 4 ไร่ ๒697 ได้เงิน 4 ไร่ ๒698 ได้เงิน 4 ไร่ ๒699 ได้เงิน 4 ไร่ ๒700 ได้เงิน 4 ไร่ ๒701 ได้เงิน 4 ไร่ ๒702 ได้เงิน 4 ไร่ ๒703 ได้เงิน 4 ไร่ ๒704 ได้เงิน 4 ไร่ ๒705 ได้เงิน 4 ไร่ ๒706 ได้เงิน 4 ไร่ ๒707 ได้เงิน 4 ไร่ ๒708 ได้เงิน 4 ไร่ ๒709 ได้เงิน 4 ไร่ ๒710 ได้เงิน 4 ไร่ ๒711 ได้เงิน 4 ไร่ ๒712 ได้เงิน 4 ไร่ ๒713 ได้เงิน 4 ไร่ ๒714 ได้เงิน 4 ไร่ ๒715 ได้เงิน 4 ไร่ ๒716 ได้เงิน 4 ไร่ ๒717 ได้เงิน 4 ไร่ ๒718 ได้เงิน 4 ไร่ ๒719 ได้เงิน 4 ไร่ ๒720 ได้เงิน 4 ไร่ ๒721 ได้เงิน 4 ไร่ ๒722 ได้เงิน 4 ไร่ ๒723 ได้เงิน 4 ไร่ ๒724 ได้เงิน 4 ไร่ ๒725 ได้เงิน 4 ไร่ ๒726 ได้เงิน 4 ไร่ ๒727 ได้เงิน 4 ไร่ ๒728 ได้เงิน 4 ไร่ ๒729 ได้เงิน 4 ไร่ ๒730 ได้เงิน 4 ไร่ ๒731 ได้เงิน 4 ไร่ ๒732 ได้เงิน 4 ไร่ ๒733 ได้เงิน 4 ไร่ ๒734 ได้เงิน 4 ไร่ ๒735 ได้เงิน 4 ไร่ ๒736 ได้เงิน 4 ไร่ ๒737 ได้เงิน 4 ไร่ ๒738 ได้เงิน 4 ไร่ ๒739 ได้เงิน 4 ไร่ ๒740 ได้เงิน 4 ไร่ ๒741 ได้เงิน 4 ไร่ ๒742 ได้เงิน 4 ไร่ ๒743 ได้เงิน 4 ไร่ ๒744 ได้เงิน 4 ไร่ ๒745 ได้เงิน 4 ไร่ ๒746 ได้เงิน 4 ไร่ ๒747 ได้เงิน 4 ไร่ ๒748 ได้เงิน 4 ไร่ ๒749 ได้เงิน 4 ไร่ ๒750 ได้เงิน 4 ไร่ ๒751 ได้เงิน 4 ไร่ ๒752 ได้เงิน 4 ไร่ ๒753 ได้เงิน 4 ไร่ ๒754 ได้เงิน 4 ไร่ ๒755 ได้เงิน 4 ไร่ ๒756 ได้เงิน 4 ไร่ ๒757 ได้เงิน 4 ไร่ ๒758 ได้เงิน 4 ไร่ ๒759 ได้เงิน 4 ไร่ ๒760 ได้เงิน 4 ไร่ ๒761 ได้เงิน 4 ไร่ ๒762 ได้เงิน 4 ไร่ ๒763 ได้เงิน 4 ไร่ ๒764 ได้เงิน 4 ไร่ ๒765 ได้เงิน 4 ไร่ ๒766 ได้เงิน 4 ไร่ ๒767 ได้เงิน 4 ไร่ ๒768 ได้เงิน 4 ไร่ ๒769 ได้เงิน 4 ไร่ ๒770 ได้เงิน 4 ไร่ ๒771 ได้เงิน 4 ไร่ ๒772 ได้เงิน 4 ไร่ ๒773 ได้เงิน 4 ไร่ ๒774 ได้เงิน 4 ไร่ ๒775 ได้เงิน 4 ไร่ ๒776 ได้เงิน 4 ไร่ ๒777 ได้เงิน 4 ไร่ ๒778 ได้เงิน 4 ไร่ ๒779 ได้เงิน 4 ไร่ ๒780 ได้เงิน 4 ไร่ ๒781 ได้เงิน 4 ไร่ ๒782 ได้เงิน 4 ไร่ ๒783 ได้เงิน 4 ไร่ ๒784 ได้เงิน 4 ไร่ ๒785 ได้เงิน 4 ไร่ ๒786 ได้เงิน 4 ไร่ ๒787 ได้เงิน 4 ไร่ ๒788 ได้เงิน 4 ไร่ ๒789 ได้เงิน 4 ไร่ ๒790 ได้เงิน 4 ไร่ ๒791 ได้เงิน 4 ไร่ ๒792 ได้เงิน 4 ไร่ ๒793 ได้เงิน 4 ไร่ ๒794 ได้เงิน 4 ไร่ ๒795 ได้เงิน 4 ไร่ ๒796 ได้เงิน 4 ไร่ ๒797 ได้เงิน 4 ไร่ ๒798 ได้เงิน 4 ไร่ ๒799 ได้เงิน 4 ไร่ ๒800 ได้เงิน 4 ไร่ ๒801 ได้เงิน 4 ไร่

௩.௫ எழுப

จาก โครงการ *๑๖๑๑ ทางด่วนข้อมูลการเกษตร ซึ่งนำมาใช้ในงานวิจัย ทำให้ได้รับทราบกระบวนการพัฒนาตามหลักพุทธเศรษฐศาสตร์ในเชิงวิชาการ และได้รับรู้ถึงวิธีการประยุกต์ใช้อย่างไร ในโครงการที่นำมาวิจัย ทำให้รู้ผลของปัจจัยทางธรรมว่าส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาต่อความสำเร็จเฉพาะด้านของกิจกรรมที่นำมาวิจัยอย่างไร และรวบรวมให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาเกษตรกรรมตามแนวพุทธ ซึ่งจัดให้เห็นถึงวิธีการสร้างนโยบาย การวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ โดยได้บทสรุปว่าทำอย่างไร จึงจะทำให้เกิดผลตรงถึงความร่วมมือและพร้อมที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ต่อเนื่องระหว่างผู้ที่มีส่วนร่วมงานกัน ทั้งเกษตรกร เอกชนและข้าราชการในกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วยกลยุทธ์ที่มีแนวพุทธเป็นหลัก ผสมกับเทคโนโลยีร่วมสมัยที่สอดคล้องประสานในกลยุทธ์ เป็นความเชื่อมโยงระหว่างความสัมพันธ์ของหลักเศรษฐศาสตร์กับหลักธรรมทางพุทธศาสนาด้วยเทคโนโลยีสื่อสารที่กำกับการดำเนินงานด้วยหลักธรรมของโทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์ วิทยุชุมชน นอกเหนือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน พร้อมได้กรอบทางความคิดที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสาขานอกเหนือการเกษตร รวมถึงเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับงานวิจัยต่อไป รองรับกับการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีสื่อสารที่ไม่หยุดนิ่งและ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ต้องเกื้อกูล ก่อนการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน Asean Economics Community: AEC ใน ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

ข้อมูลจากงานวิจัยที่สำคัญของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักสามารถวิเคราะห์ได้ว่า เศรษฐศาสตร์ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนในภาวะทางธรรมชาติ การแก้ปัญหาทาง เศรษฐศาสตร์จะเป็นตัวเลข สมการ เพื่อตอบโจทย์ของการผลิต การบริโภค การกระจายผลผลิต การ กระจายรายได้ หรือแม้แต่สวัสดิการทางสังคม ภายใต้คำว่า ความต้องการที่ไม่จำกัด ซึ่งก็คือ ความโลภ หลง จึงต้องทำให้เกิดการผลิตมากที่สุด ต้นทุนต่ำสุดเพื่อสนองความต้องการที่ไม่จำกัดดังกล่าว แต่ ทรัพยากรกลับมีอยู่อย่างจำกัด

เศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ไม่มีความชัดเจนในบทบาทของการระงับหรือจัดสรรความโลภที่ เหมาะสมเหล่านั้นให้หมดไป ปัญหาจึงเป็นวงจรที่ไม่จบ มุ่งหากำไรสูงสุด จากการผลิต การจ้างแรงงานที่ หวังผลทางธุรกิจ และ มุ่งหาการบริโภคเพื่อความพอใจสูงสุดของตน หุ่นส่วนทางธุรกิจ หรือลูกค้าของ องค์กร แต่ไม่ได้สรรหาความสุข สบายใจ แก่ตนเองและผู้อื่น แต่สิ่งที่เป็นผลตามมาอย่างหลีกเลี่ยง ไม่ได้พร้อมทั้งต้องหาแนวทางแก้ไขกันอยู่ในทุกวันนี้ นั่นคือ หลักวิชาทางเศรษฐศาสตร์ไม่ได้มองการให้ ทาน การไม่เบียดเบียน ความกตัญญู หรือการเป็นพลเมืองหรือคนดีด้วยแนวทางดังกล่าวเป็นหลักในการ พัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ดังนั้น จากกระบวนการพัฒนาแนวพุทธ ด้วยผลจากการวิจัยในโครงการศึกษา พบว่า

๑. การวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดนโยบาย ด้วยการกำกับจากหลักธรรม อริยสัจ ๔, ไตรสิกขา, มัชฌิมาปฏิปทา, โยนิโสมนสิการ, สติ อปัณณาสกรรม, ปฏิจจสมุปปาท และ สัมปฐิธรรม ๗ จะมีความ สมดุล

๒. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ ด้วยการกำกับจากหลักธรรม กัลยาณมิตรธรรม, หิริ โอตตัปปะ, อิทธิบาท ๔, สังคหวัตถุ ๔, ทศพิชราชธรรม, พรหมวิหาร ๔ และการสื่อสารแนวพุทธ จะมี ความสมดุล

๓. การตรวจสอบและประเมินผล ด้วยการกำกับจากหลักธรรม อริยสัจ ๔ และ โยนิโส มนสิการ จะมีความสมดุล

๔. การปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยการกำกับจากหลักธรรม โยนิโสมนสิการ, อิทธิบาท ๔ และ พรหมวิหาร ๔ จะมีความสมดุล เป็นการพัฒนาตัวเองที่มีความสัมพันธ์กับ เศรษฐกิจ สังคม

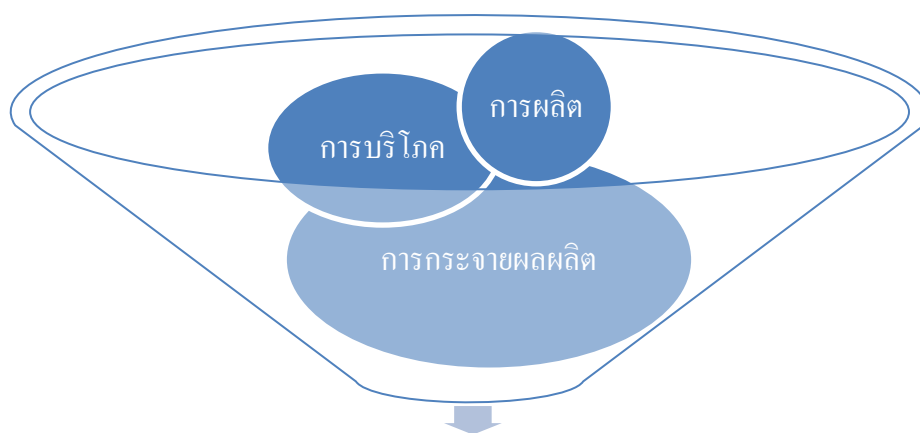
สิ่งแวดล้อมไปสู่ความสุขสมดุลยั่งยืนร่วมกัน ด้วยการลด ละ การยึดมั่น คิดถึงผู้อื่นมากขึ้นด้วยปัญญา เป็นการบริโภคที่มีสติ ด้วยจุดมุ่งหมายในความพึงพอใจที่รู้คุณค่าและมีคุณค่าทางจิตใจสัมพันธ์กับธรรมชาติของชีวิตในปัจจุบันนั้นอย่างสันโดษ คือ บริโภคตามกำลังที่มีอยู่ รู้คุณค่าของสิ่งที่บริโภคหรือใช้สอย ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีวินัยเพื่อคุณภาพของการบริโภค เป็นการแสวงหาสินค้าและบริการอย่างมีกรอบของศีลธรรม จริยธรรมตามหลัก พุทธเศรษฐศาสตร์ โดยการบริโภคจากภายในท้องถิ่นหรือประเทศก่อน ภายนอก ไม่แสวงหาความสุขจากการบริโภคในสิ่งที่ไม่ได้ก่อให้เกิดตัวเป็นลำดับแรกหรือบริโภคตามกระแสนิยม ไม่ก่อภาระจากการบริโภคจนเกิดการเบียดเบียน โดยคำนึงถึงการใช้ปัจจัยการบริโภคน้อยที่สุด

กระบวนการของเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ เน้นความคุ้มค่าของการบริโภคสินค้าหรือบริการ^{๒๔} และในภาวะของปัจจุบันของประเทศไทยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ รวมถึงสหประชาชาติ ซึ่งมีแนวคิดตรงกันเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การมีกลุ่ตังคมใหม่ที่เน้นงาน CSR ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในกลุ่มพลังทางสังคมใหญ่ เช่น CSR Club ของสมาคมบริษัทจดทะเบียนไทย หรือ คณะกรรมการธรรมาภิบาลและเสริมสร้างสังคม หอการค้าไทย หรือ หน่วยงานเสริมสร้างสังคมของสมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย (TMA) ซึ่งองค์กรเหล่านี้ มีวัตถุประสงค์แนวทางเดียวกันเพื่อบรรเทาและแก้ไขปัญหาสังคมด้วยการให้ความรู้แบบต่อเนื่องไม่บังคับ พร้อมงานของโครงการวิจัยฉบับนี้ที่บ่งชี้ว่าเป็นงานประเภท CSR แบบครบวงจร ซึ่งปรับทั้งระบบความรู้ การผลิต การตลาด และเสริมสร้างผู้บริโภคให้มีเหตุผลในการเลือกซื้อสินค้าและบริการอย่างมีความละเอียดและเกรงต่อการทำบาปหรือเอาเปรียบผู้อื่น การทุจริต พร้อมจะหักห้ามใจในแต่ละวงจรด้วยหลักธรรม หิริ โอตตัปปะ^{๒๕} จึงสามารถนำมาเป็นกรอบประยุดค้สู่ความยั่งยืนได้ โดยสามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ตามแผนภาพที่ ๑๕

^{๒๔} ดร.พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, “การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียง โดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, หน้า ๗๖-๗๗.

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๕๕, ๔๓๘.

แผนภาพที่ ๑๕ ธรรมะบูรณาการต่อการสร้างนวัตกรรมการสื่อสารแนวพุทธ เพื่อการพัฒนาเกษตรกรผู้
 เศรษฐกิจพอเพียง จากความสัมพันธ์ของการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตสู่
 ความสมดุล ความสุข และความยั่งยืน



ความสมดุล ความสุข ความยั่งยืน

ภายใต้กฎสังคัม กฎหมาย และ ๑๕ องค์ธรรมทางศาสนาพุทธ